DANILO KIŠ

SUFERINŢE TIMPURII

pentru copii şi pentru rafinaţi

Traducere din limba sîrbă de Mariana Ştefănescu

Danilo Kiš, *Rani Jadi*
World Copyright © The Estate of Danilo Kiš
© 2008 by Editura POLIROM, pentru prezenta traducere

POLIROM
2008

Tabel bio-bibliografic

1935 – 22 februarie: se naşte Danilo Kiš la Subotica, oraş în N-E Serbiei, la graniţa cu Ungaria.

1939 – este botezat în rit ortodox la biserica Uspenia (Adormirea Maicii Domnului) din Novi Sad.

1942 – după pogromul de la Novi Sad, familia se refugiază în Ungaria, la Kerkabarabás-Zalabaksa, ţinutul natal al tatălui scriitorului. Aici Danilo Kiš va urma şcoala primară şi primele clase de liceu în limba maghiară.

1944 – familia lui Danilo Kiš trece prin momente grele. Tatăl său este trimis la Auschwitz, de unde nu se va mai întoarce. Danilo Kiš debutează ca poet.

1947 – prin grija unui unchi din partea mamei, renumit istoric, biograf şi comentator al clasicului poet muntenegrean Njegoš, Danilo Kiš împreună cu mama şi sora sa mai mică sînt găsiţi prin Crucea Roşie şi repatriaţi la Cetinje, în Muntenegru, locul de baştină al mamei sale.

1948 – se înscrie la Şcoala de Artă din Cetinje; în paralel frecventează şi cursurile de vioară ale profesorului Simon Nutti.

1953 – începe activitatea literară ca reporter şi traducător din literaturile rusă, maghiară, franceză şi engleză. Îi apar primele încercări de proză în periodice prestigioase.

1954 – toamna: se înscrie la Facultatea de Litere şi Filosofie din Belgrad.

1958 – absolvă studiile universitare – specialitatea Literatură Comparată – ca şef de promoţie.

1961 – este numit pentru o perioadă de doi ani lector de limbă sîrbă şi croată la Universitatea din Strasbourg.

1962 – debutează în volum cu microromanele

Mansarda şi *Psalm 44 (Mansarda / Psalm 44).*

1965 – îi apare romanul *Grădina, cenuşa (Bašta, pepeo),* tradus în limba română la Editura Univers, în anul 2000.

1969 – publică volumul de proză scurtă *Suferinţe timpurii (Rani jadi).*

1972 – apare romanul *Clepsidra (Peščanik),* publicat în limba română de Editura Univers, în anul 1987, şi volumul de eseuri *Po-etica.*

1973 – i se decernează Premiul revistei *NIN* pentru romanul *Clepsidra.*

1973 – este numit lector de limbă sîrbă şi croată la Universitatea din Bordeaux pentru o perioadă de trei ani.

1976 – îi apare unul dintre cele mai apreciate romane, *Criptă pentru Boris Davidovici (Grobnica za Borisa Davidoviča),* tradus în limba română la Editura de Vest, în anul 1992 (în pregătire la Editura Polirom).

1978 – publică volumul-pamflet *Lecţia de anatomie (Čas anatomije).*

1980 – este lector la Universitatea din Lille, unde va rămîne timp de patru ani.

1980 – obţine premiul oraşului Nisa, Grand Aigle d'Or.

1983 – Editura Globus din Zagreb şi Editura Prosveta din Belgrad îi publică seria de *Opere complete* în zece volume: vol. I – *Mansarda*; vol. II – *Psalm 44*; vol. III – *Suferinţe timpurii*; vol. IV – *Grădina, cenuşa*; vol. V – *Clepsidra*; vol. VI – *Noapte şi ceaţă (Noć i magle*); vol. VII – *Criptă pentru Boris Davidovici*; vol. VIII – *Lecţia de anatomie*; vol. IX – *Homo poeticus*; vol. X – *Enciclopedia morţilor (Enciklopedija mrtvih).*

1984 – obţine marele premiu literar Ivo Andrić pentru volumul de povestiri *Enciclopedia morţilor* (Polirom, 2008).

1986 – este distins cu titlul de **Chevalier des Arts et**

des Lettres.

1988 – i se conferă Preis des Literaturmagazins, iar în Italia, la Roma, Premio di Tevere pentru eseistică. La 15 decembrie este ales membru corespondent al Academiei de Ştiinţe din Belgrad.

1989 – primeşte premiul Bruno Schulz.

La 15 octombrie Danilo Kiš moare la Paris, după o lungă suferinţă. Este înmormîntat în oraşul Belgrad.

Opera postumă: *Viaţa, literatura (Život, literatura),* Svjetlost, Sarajevo, 1990; *Zaţul amar al experienţei (Gorki talog iskustva),* BIGZ, SKZ, Narodna knjiga, Belgrad, 1990; *Poezii şi tălmăciri (Pesme i prepevi),* Prosveta, 1992; *Circ de familie* (*Porodični cirkus),* SKZ, Belgrad, 1993; *Lăuta şi cicatricea (Lauta i ožiljci),* BIGZ, Belgrad, 1994; *Depozitul (Skladište*, 5 vol.), BIGZ, Belgrad, 1995.

Creaţia lui Danilo Kiš a fost tradusă în peste douăzeci de limbi.

Toamna, cînd se pornesc vînturile

Toamna, cînd se pornesc vînturile, frunzele castanilor sălbatici cad cu nemiluita, cu codiţele înainte. Atunci se aude un zgomot, ca al unei păsări ce se izbeşte cu ciocul de pămînt. Însă o castană sălbatică pică şi fără adierea vîntului, de la sine, aşa cum cade o stea – vertiginos. Şi se loveşte de pămînt cu un ţipăt surd. Nu se naşte aidoma păsării ce iese zăbavnic din ou, coaja păroasă, cu o lăuntrică albeaţă sinilie, crapă dintr-odată şi din ea ţîşneşte o zgîtie oacheşă, cu obraji smălţuiţi, ca pomeţii unui ţînc negru care surîde. Uneori, în coajă, dai de gemeni, iar, ca lumea să-i deosebească, fiecare are un semn pe frunte, cum au caii. Ca maica lor să-i poată recunoaşte – după steaua din frunte.

Băiatul culege castanele sălbatice ascunse în adînciturile de pe pajişte şi le vîrî între limbă şi obraz. Gura i se umple de o amăreală cleioasă. Băiatul zîmbeşte. Ar trebui să se caţere în copac, să aleagă o creangă încărcată şi să aştepte. Să nu-l lase pe îngerul somnului să-i închidă genele. Ar trebui să pîndească fructul trei zile şi trei nopţi, fără hrană şi apă, fără somn şi odihnă. Ca atunci cînd stai cu ochii pe limba mică a ceasului. Ţepii s-au întărit şi s-au înnegrit la vîrfuri. Dacă îi atingi cu stîngăcie, îţi lasă pe degete găurele din care se prelinge sîngele tău minunat şi rubiniu. Atunci trebuie să-ţi sugi degetele murdare cu care pînă mai înainte făceai plăcinţele din glod sau baligă de cal. Asta poate provoca o infecţie. Cînd se întîmplă aşa ceva, copiii mor; sînt aşezaţi în nişte lădiţe aurite şi duşi la cimitir, printre trandafiri. În capul cortegiului e purtată crucea, iar în urma coşciugului merg mama şi tatăl copilului şi, evident, sora lui, dacă a

avut vreo soră. Mama e îmbrăcată toată în negru, nu i se vede chipul. Însă în dreptul ochilor mătasea neagră e udă de lacrimi.

O domnişoară cu pielea albă şi un şorţuleţ negru de liceană e aşezată în lumina limpede ce se strecoară prin jaluzelele trase doar pe jumătate. Soarele desenează steluţe aurii pe sticluţele violacee cu apă de colonie.

Ei, iată taina parfumului de violete: domnişoara care vinde poze cu fluturi şi animale sălbatice, cît şi par fumuri, îl adoră, dintre toate mirosurile, pe cel al violetelor. Care e împrăştiat cu dărnicie peste tot, pe palme, pe bogăţia părului roşcat (deşi părului roşcat i s-ar potrivi un cu totul alt miros)...

Ar trebui compusă o fugă pentru orchestră şi liliac. Şi expuse pe estrada unei săli întunecoase sticluţele violacee cu esenţe distilate.

Cei pe care îi ia uşor leşinul ar fi transportaţi într-o altă sală, unde ar pluti infantilul, tămăduitorul miros de tei şi muşeţel.

Castel în lumina soarelui

Portocala, cea mai frumoasă dintre vacile din sat, s-a pierdut. Iar el trebuie să-i dea de urmă cu orice preţ, chiar dacă umblă după ea toată noaptea. Domnul Molnár nu l-ar ierta niciodată pentru asta. Portocala e cea mai bună dintre vacile domnului Molnár. De aceea va trebui să scotocească toată pădurea, şi chiar mai departe dacă e nevoie. O să-l roage pe Virág să mîne şi vacile domnului Molnár şi o să-i zică: „Portocala s-a pierdut. Parcă a înghiţit-o pămîntul”. Şi o să-i mai spună: „Andi îl roagă pe domnul Molnár să nu se supere pe el. O să facă totul ca s-o găsească pe Portocala, pentru că ştie că Portocala e gestantă şi că e cea mai bună vacă din tot satul. Dar uite, parcă a înghiţit-o pămîntul”. Şi o să-i mai spună: „Andi a lăsat vorbă că, dacă n-o găseşte pe Portocala pînă mîine-dimineaţă, să nu-l mai aştepte. O să plece în lume, n-o să se mai întoarcă niciodată în sat. Să nu se supere domnul Molnár”. Iar doamnei Sám, mama lui, să-i spună să nu plîngă. „Andi a plecat în lume fiindcă a pierdut-o pe Portocala.” Numai să i-o spună cu băgare de seamă, altfel maică-sa ar putea să moară pe loc. De aia e mai bine să-i spună doar atît: „Andi a pierdut-o pe Portocala. N-o să se mai întoarcă pînă n-o s-o găsească”. Aşa o să-i spună lui Virág. Şi o să-l ajute şi el pe Virág, cînd o să piardă vreo vacă.

Dar ce-o să-i spună domnului Molnár dacă o găseşte pe Portocala şi o aduce acasă foarte tîrziu, în plină noapte, ca data trecută? O să-i spună că Portocala păscuse alături de celelalte vaci şi că într-o clipită dispăruse, parcă o înghiţise pămîntul.

„Aşa păzeşti tu vacile?” o să-i spună domnul Molnár.

„Aşa păzeşti tu vacile, spune! Ce faci de fapt în pădure, ai?”

„Nimic, domnule Molnár”, o să-i răspundă. „Ştiu că Portocala e gestantă şi n-o las niciodată să se îndepărteze de celelalte vaci. Dar uite că parcă a înghiţit-o pământul.” Aşa o să-i spună dacă o s-o găsească.

În acel moment băiatului i se păru că aude o creangă trosnind într-un tufiş şi se opri fără suflare.

— Portocala! Portocala!

Ciuli urechile, ţinîndu-şi respiraţia.

Undeva, în depărtare, se auzi cornul ciobanului. Îşi dădu seama că în pădure începea să se lase întunericul, că în curînd n-o să mai poată zări poteca.

— Dingo, spuse băiatul, unde e Portocala? Zi, unde e Portocala?

Cîinele stătea în faţa lui şi-l privea mut.

— Dingo, ce-o să ne facem? zise băiatul.

În timp ce vorbea cu el, îl privea drept în ochi şi cîinele îl înţelegea. Dădu din coadă şi începu să scheaune, plecînd capul.

— Dacă n-o găsim degrabă pe Portocala, n-o să ne mai întoarcem la domnul Molnár, continuă băiatul să-i spună cîinelui, care alerga înaintea lui schelălăind.

Mergeau pe poteca îngustă şi acoperită de mărăcini ce ducea spre Stejarul Crăiesc.

— Şi tu o să vii cu mine, zise băiatul. Domnul Berki n-o să se supere prea tare că te-am luat cu mine. Ştie că eşti cu mine şi că n-o să-ţi lipsească nimic. Gîndeşte-te cum ar fi dacă m-ai părăsi? zise băiatul. Închipuie-ţi că te-ai întoarce într-o bună zi şi ai lătra în faţa casei. Toţi ar zice: „Pare-se că Andi n-o să se mai întoarcă niciodată”. Bineînţeles, n-ar spune asta de faţă cu mama şi cu Anna.

Însă aşa ar gîndi dacă într-o zi te-ai duce singur în sat.

Cîinele se opri şi începu să amuşine.

— Doamne, zise băiatul, ajută-mă s-o găsesc pe Portocala.

Dingo schelălăi şi băiatul înţelese că dăduse peste o urmă proaspătă de iepure ori o vizuină de vulpe. Abia-şi mai zărea cîinele, care intră scheunînd în tufişul des.

— De aceea noi doi o să plecăm în lume. Fiindcă gîndeşte-te, dacă o să te întorci singur, mama şi Anna, şi domnul Berki, şi toţi ceilalţi or să stea în faţa ta şi or să te întrebe dojenitor: „Dingo, unde e Andi?”. Mama şi-ar da seama imediat după faţa ta că sînt mort şi-ar fi distrusă, iar Anna ar începe să-şi smulgă părul. Domnul Berki, vărul nostru, s-ar apuca să le consoleze şi ar zice: „Zău, doamnă Sám, nu fiţi necugetată. Gîndiţi-vă puţin, care-i dovada că lui Andi i s-a întîmplat ceva rău? Dingo s-a întors pur şi simplu acasă fiindcă i s-o fi făcut foame sau fiindcă l-o fi alungat Andi”. Asta ar spune domnul Berki şi nu s-ar supăra, chiar dacă ar fi sigur că am murit, că m-au prins tîlharii de drumul mare ori că m-au sfîşiat lupii sau m-a răpit Zîna Pădurii. Dar s-ar preface că toate astea nu-i trec prin cap din cauza mamei şi a Annei... Însă ce crezi că ar gîndi de fapt despre tine? Acolo, în faţa tuturor, nu ţi-ar spune nimic, dar cînd aţi rămîne singuri te-ar dispreţui, dacă nu chiar te-ar scuipa în bot, pentru că m-ai părăsit. Ştiu că n-ai face niciodată asta, îţi spun doar aşa. Îţi aminteşti cartea aia, *Omul, calul, cîinele,* pe care ţi-am citit-o toamna trecută? Sigur ţi-o aminteşti, ţi-am citit-o pe cînd păzeam vacile pe Drumul Roman. După care le-am povestit-o tuturor, şi lui Virág, şi lui Laci Tóth, şi lui Béla Hermann, tuturor. Ei bine, îţi aminteşti cum îşi erau credincioşi unii altora, adu-ţi aminte. Tot Vestul Sălbatic nu le-a putut face nimic... Dar dacă ne atacă lupii? Tu poţi să

te răfuieşti măcar cu doi. Dar eu? Ce crezi, cîţi lupi pot omorî Andi şi Dingo dacă rămîn împreună în pădure? Dar dacă ne prind tîlharii la drumul mare? Tu o să mă dezlegi cînd ei or să adoarmă. După aceea o să fie uşor. Ei or să doarmă, iar eu o să pun mîna pe un pistol. Crezi că nu ştiu să trag? Sper că nu te îndoieşti de asta. Apoi o să-i ducem la poliţie. Ce-o să se mai minuneze toată lumea şi cîte întrebări o să ne mai pună. După aceea o să le cheme pe mama şi pe doamna învăţătoare. Mama o să fie tare speriată, pentru că, dacă o cheamă la poliţie, se gîndeşte fie că am fost găsit mort, fie că am comis vreo infracţiune. Dar ei o vor felicita şi îi vor spune că i-am prins pe cei mai periculoşi tîlhari la drumul mare, de fapt o bandă criminală pe urmele căreia poliţia umblase ani de zile fără să-i dea de urmă. Apoi o să-i dea o recompensă. O sumă uriaşă. Că trei zile şi trei nopţi dacă ai număra la ea tot nu i-ai da de capăt. Însă o asemenea sumă nu se lasă pe mîna unui copil, măcar că a dezarmat cea mai periculoasă bandă de tîlhari la drumul mare. Doamna Rigó se află acolo ca să numere banii şi ca să i se explice că are îndatorirea legală să-mi motiveze toate absenţele. Iar a doua zi la şcoală o să spună: „Andi, ridică-te”. Atunci Laci şi Virág or să creadă că învăţătoarea o să-mi ceară să ies şi să aduc nuiaua din grădină, ca să mă altoiască. Însă, în loc de asta, ea o să spună: „Copii, Andréas Sám, elevul şcolii noastre, a prins cea mai periculoasă bandă de tîlhari la drumul mare”. Bineînţeles, o să spună că a fost ajutat şi de cîinele lui, Dingo. Iar Julia Szabó o să plîngă de emoţie gîndindu-se la tot ce mi s-ar fi putut întîmpla.

Vorbea deja cu glas tare. În afara cîinelui, nu mai era nimeni care să-l poată auzi. În pădure era deja întuneric, doar deasupra crengilor înalte ale copacilor se zărea albastrul închis al cerului. Băiatul mergea prin hăţiş, în

urma cîinelui, acoperindu-şi faţa cu mîinile. Călca desculţ pe muşchi, pe frunzele uscate sau pe vreascurile care îi trosneau sub picioare. Vorbea cu glas tare, fiindcă pădurea începuse deodată să freamăte de mii de şoapte şi băiatului i se părea că s-a pierdut pe vecie. Nu auzea nicăieri glasurile ciobanilor, iar mugetul vacilor din depărtare era de mult stins. Acum Virág mînase, cu siguranţă, vacile domnului Molnár spre casă şi îi povestise ce-i trecuse prin cap, fiindcă nu apucaseră să se înţeleagă. Era sigur că-i spusese tot ce putea fi mai rău, că-l trădase. Aşa cum îl trădase şi anul trecut, cînd el, Andi, o călărise pe Pîinişoara, iar domnul Molnár aflase şi-l ameninţase că-l dă afară. Aşadar acest Virág o să-i povestească frumuşel totul, cu siguranţă: cum au păzit vacile în Pădurea Grofului, cum au făcut focul şi cum el, Andi, le-a povestit tuturor *Căpitanul clopotului de argint.* Apoi au vrut să adune vacile, fiindcă soarele începuse să coboare la apus, iar ciobanii din Baksa şi Csesztreg le mînau deja pe ale lor spre casă, cînd deodată Andi a observat că Portocala nu mai e. Bineînţeles că domnul Molnár o să-l întrebe şi asta pe Virág – cam cu cît timp înainte s-a uitat ultima oară Andi după vaci. Iar făţarnicul ăsta de Virág, ţiganul ăsta, o să spună cum că el şi Béla Hermann, zis şi „B”, se înţeleseseră ca în ziua aia „B” să păzească şi vacile lui, şi pe-ale lui Andi, adică ale domnului Molnár, pentru ca Andi să termine *Căpitanul clopotului de argint* şi după aceea să le-o povestească şi lor. Uite, asta o să spună Virág. Cînd „B” i-a spus că Portocala nu mai e, Andi s-a mulţumit să-l trimită pe cîine s-o caute şi a continuat imediat povestea de unde se oprise: în momentul în care Metisa intrase în cabina vaporului ca să-i spună lui Alexandre Hywenth că se va otrăvi, din gelozie. În palmă ţinea o pilulă mică, albă, iar în ochi îi scînteiau văpăile Mării Caspice...

— Dar ce-o să ne facem, zise copilul cu glas tare, adresîndu-i-se cîinelui după ale cărui schelălăituri se ţinea aproape orbeşte, ce-o să ne facem cînd o să ne vrăjească Zîna Pădurii? Vezi, e bine că eşti cu mine. Din cîte ştiu eu, nici zînele pădurilor, nici vrăjitoarele n-au puterea să-i vrăjească pe cîini. De aceea, de cum zărim castelul, rămîi în urma mea, ca să vezi ce se întîmplă. Nu te mira, putem să dăm din clipă-n clipă peste castelul ăsta. Dar mai ales să nu-ţi fie frică. Dacă-i o minunăţie de castel vechi, ca al grofului de la Stejarul Crăiesc, şi dacă e luminat, atunci e castelul Zînei Pădurii. Crezi că o să fug? Nici gînd. Poate că ea a dus-o acolo înadins pe Portocala, doar ca s-o caut eu, ca să cad în mrejele ei. Cînd o s-o văd, o să mă fac că nu ştiu că e Zîna Pădurii. O să-i dau politicos bună ziua şi o s-o întreb: „Nu cumva domnişoara a văzut o vacă gestantă de culoarea portocalei?”. La care ea o să se mulţumească să zîmbească, nu te mira, ca să mă cucerească. Apoi o să se îndrepte spre castel, chipurile, ruşinată. Dar ştii după ce-o s-o recunosc negreşit? O să fie înveşmîntată toată în alb, ca într-o mătase sau ceva mai fin şi mai transparent. Pentru că zînele se îmbracă întotdeauna în alb. O să mă prefac că n-am observat nimic, îi voi mulţumi şi voi continua să merg mai departe, dacă voi putea. Dacă mă trezesc, atunci e doar un vis. Dar dacă nu mă trezesc şi nici nu mai pot să merg, asta înseamnă că sînt vrăjit. Atunci o să rămîn la ea o vreme, să nu te superi. Iar tu o să te-ntorci şi o să-ncerci să le explici mamei şi domnului Berki că n-am murit – că m-a vrăjit Zîna Pădurii. Să nu-şi facă griji. O să stau acolo un an, poate doi. Însă ştii tu oare, Dingo, cît e de periculos? Poţi să plăteşti cu capul. De-acolo încă nu s-a întors nimeni. Fie pentru că le era atît de bine, încît li s-a şters orice altă amintire, fie pentru că au fost pedepsiţi. Însă eu voi fugi. Eu sînt isteţ. Încă nu

ştiu cum, dar voi fugi. Din pricina mamei. Ea o să ştie că n-am murit şi o să mă aştepte. Iar tu, Dingo, să nu te sperii de nimic cînd o să priveşti castelul scăldat în lumini.

Deodată se făcu mai multă lumină, în faţa lor, pădurea părea cuprinsă de văpaie. Pentru o clipă, băiatul şi cîinele se opriră.

— Am găsit-o pe Portocala, zise Virág. Au adus-o ciobanii din Baksa. Au recunoscut-o.

În mijlocul luminişului, în lumina amurgului, stătea Portocala, rumenă ca o cireaşă.

— E cea mai frumoasă vacă din sat, spuse băiatul. De aia au recunoscut-o.

Deodată îi păru rău că îi găsiseră vaca. Se gîndi că Virág ar fi putut oricum să-i povestească totul domnului Molnár. Iar el ar fi rămas în castelul acela şi trei ani încheiaţi.

Strada castanilor sălbatici

Domnule, aţi putea să-mi spuneţi unde se află strada castanilor sălbatici? Asta nu vă spune nimic? Dar trebuie să fie pe undeva pe-aici. Nu-mi mai amintesc numele ei. Dar ştiu că se află pe undeva prin preajmă. Ce spuneţi, că pe-aici nu e nici o stradă cu castani sălbatici? Totuşi eu ştiu, domnule, că trebuie să fie pe undeva, pe-aici, e imposibil ca memoria să mă înşele pînă-ntr-atît.

Da, era înainte de război... Pe colţ se afla şcoala, iar în faţa ei o fîntînă arteziană. Doar nu vă-nchipuiţi că am scornit toate astea. Aici am făcut clasa întîi şi, înainte de asta, grădiniţa. Învăţătoarea se numea domnişoara Fanny. Pot să vă arăt şi o fotografie, domnule, unde sîntem toţi împreună: domnişoara Fanny, învăţătoarea noastră, da, cel care stă în faţa ei sînt eu, Andréas Sám, apoi sora mea, Anna, Freddy Fuchs, capul bandei noastre... Da, domnule, grozav, tocmai mi-am amintit: strada trebuie să se fi numit Bem, fiindcă eram luptător în banda faimoşilor bemolişti, iar căpetenia noastră era Freddy Fuchs (zis şi Freddy Prăjina), un neamţ. Formidabil, domnule, dacă n-ar fi fost discuţia noastră, nu mi-aş fi amintit că strada aceea se numea Bem, după numele faimosului general polonez. Poate că şi dumneavoastră vă spune ceva acest nume: Bem, strada Bem. Oh, da, mă scuzaţi, bineînţeles că nu vă puteţi aminti, dacă n-aţi locuit aici înainte de război, dar aţi fi putut cel puţin să ştiţi dacă pe-aici, pe undeva, se află o stradă cu castani sălbatici. Castanii ăştia înfloreau primăvara şi toată strada se umplea de un miros greţos şi greoi, mai puţin după ploaie, cînd, amestecat cu ozonul, parfumul castanilor înfloriţi plutea pretutindeni în jur. Oh, dar m-am luat cu vorba, iertaţi-mă, va trebui să întreb pe

altcineva, că doar trebuie să fie cineva care să-şi amintească de strada aceea, care înainte de război se numea Bem şi care era mărginită de şiruri de castani sălbatici.

Nu vă amintiţi, domnule? Nici dumneavoastră? Uite, tot ce vă mai pot spune este că pe colţ se afla o fîntînă arteziană, în faţa şcolii. Iar imediat după colţ era o cazarmă, în celălalt capăt al străzii, mergînd pe partea stîngă. Noi, copiii, doar pînă acolo aveam voie să ajungem. Strada nu era prea circulată, iar în celălalt capăt, lîngă cazarmă, începeau şinele (micilor tramvaie galbene cu albastru). Ah, da, domnule, am uitat să vă spun că în ajunul războiului, pe partea dreaptă a şirului de castani sălbatici, fusese săpat un adăpost antiaerian în zigzag. Aici se instalase banda noastră. Poate că acest detaliu vă va ajuta să vă amintiţi: era un adăpost subteran destul de mărişor. Bineînţeles, peste tot se găseau astfel de adăposturi, dar ce-mi amintesc bine e că doar pe strada noastră erau castani sălbatici. Evident, e vorba doar de nişte detalii, dar ce vreau să spun e că doar strada aceea era mărginită de castani sălbatici, pe cînd aceştia, domnule, sînt salcîmi, şi-apoi nu zăresc nici urmă de fîntînă, deşi mi se pare imposibil, poate că dumneavoastră aţi greşit, poate că o altă stradă se numea Bem, asta mi se pare prea mică. Vă mulţumesc, oricum, voi verifica singur. Voi bate la o uşă şi voi întreba dacă înainte de război strada asta se numea Bem, fiindcă mă îndoiesc profund, domnule, nu cred că atîtea trunchiuri de castani ar fi putut dispărea, ar fi rămas măcar unul, un singur copac, că doar copacii au viaţă lungă, iar castanii, domnule, nu mor peste noapte.

Ei bine, doamnă, nu-mi vine să-mi cred ochilor. Nimeni nu e-n stare să-mi explice unde au dispărut castanii ăştia

şi, dacă n-aţi fi fost dumneavoastră, aş fi crezut că bat cîmpii ori că visez. Doar ştiţi cum e cu amintirile, nu poţi fi niciodată sigur de ele. Vă mulţumesc mult, doamnă, mă duc să caut casa în care am trăit. Nu, vă mulţumesc din suflet, prefer să fiu singur.

Apoi se apropie de o uşă, chiar dacă nu e uşa *lui*, şi apasă pe butonul soneriei. Vă rog să mă scuzaţi, zice cu o voce cît se poate de normală, aici locuieşte Andréas Sám? Nu, nu, răspunde femeia, nu ştiţi să citiţi? Aici locuieşte profesorul Smerdel.

Sînteţi sigură, insistă el, că Andréas Sám nu locuieşte aici? Înainte de război locuia aici, sînt sigur de asta. Poate vă amintiţi de tatăl lui, de Eduard Sám, purta ochelari. Sau poate vă amintiţi de mama lui, de Maria Sám, înaltă, frumoasă, o fire blîndă. Sau poate de sora lui, Anna Sám, care purta întotdeauna o bentiţă pe cap. Uitaţi, vedeţi, aici, unde e stratul ăsta cu ceapă, era patul lor. Vedeţi, doamnă, ce bine îmi amintesc? Dincoace era maşina de cusut a mamei sale. Un Singer cu pedală.

Nu, nu vă fie teamă, doamnă, depăn şi eu nişte amintiri, doar ştiţi că după atîţia ani totul dispare. Uitaţi, vedeţi, la căpătîiul patului meu a crescut un măr, iar maşina Singer s-a transformat într-o tufă de trandafiri. Numai că, vedeţi, doamnă, nu e nici urmă de castani. Asta pentru că nu au şi ei amintirile lor.

Aţi auzit, casa nu mai există. La căpătîiul patului meu a crescut un măr. Un copac noduros, încovoiat şi sterp. Camera copilăriei mele s-a transformat într-un strat de ceapă, iar pe locul unde se afla maşina Singer a mamei mele a apărut o tufa de trandafiri. În apropierea grădinii se înalţă o casă nouă, cu trei etaje, în care locuieşte

profesorul Smerdel. Castanii au fost şterşi de pe faţa pământului de război, de oameni sau, pur şi simplu, de vreme.

Iată ce s-a întîmplat pe strada Bem, la numărul 27, acum douăzeci de ani – peste care vreau să trec cu un salt liric. La două-trei luni de la plecarea noastră, tatăl meu intră în casa cu numărul 27 din strada Bem şi strînge toate lucrurile: două şifoniere, două somiere, maşina Singer a mamei mele. Şi cînd au luat şi ultima piesă de mobilier, otomana ale cărei arcuri scîrţîiau, iată – doamnă Smerdel, încă vorbesc cu dumneavoastră iată ce s-a întîmplat: „Cînd am scos şi ultima mobilă, draga mea Olga, chiar otomana ale cărei arcuri scîrţîiau, casa s-a năruit ca un castel din cărţi de joc. Nici eu nu ştiu prin ce minune am izbutit...” (Fragment din scrisoarea lui Eduard Sám, tatăl meu, către sora lui, Olga Sám-Urfy.)

Acum aici s-a sădit ceapă, şi ce splendoare de praz, doamnă...

Jocul

Bărbatul se uită pe gaura cheii şi îşi spune: *Nu e el; nu e Andréas.* Stă încovoiat, gîndindu-se: *Nu e Andréas.* Se încăpăţînează să rămînă nemişcat, chiar şi atunci cînd încep să-l doară şalele. E înalt, iar broasca uşii îi ajunge cam la nivelul genunchilor. Dar nu se clinteşte. Nici măcar atunci cînd ochii încep să-i lăcrimeze în spatele lentilelor ochelarilor, înceţoşîndu-i vederea. Prin gaura cheii răzbate din cameră un curent de aer rece aidoma celui de pe un culoar. Dar el tot nu se mişcă din loc. Doar atunci cînd lentilele ochelarilor ating broasca uşii, îşi retrage puţin capul. *Trebuie să-i arăt asta Mariei*, îşi spune oarecum răutăcios, fără a fi conştient de gîndul acela sau de bucuria lui răutăcioasă. *Trebuie să i-l arăt Mariei pe Max Ahasverus, negustorul de fulgi de gîscă.* Nu ştie de ce, dar simte nevoia s-o umilească. Şi asta o s-o umilească, îşi zice satisfăcut. Trebuie să-i arăt cursul subteran şi misterios al sîngelui. Că Andréas nu e de fapt *Băieţelul ei Blond* (cum îşi închipuie ea), ci sînge din sîngele lui, nepotul lui Max Rătăcitorul. Şi asta o s-o doară. Deja jubilează şi exultă la gîndul de-a o vedea suferind în taină, neputînd să tăgăduiască, nici măcar în sinea ei şi pe tăcute, ceea ce-o să-i dovedească arătîndu-i-l pe Băieţelul ei Blond, pe Andréas al ei, cum îşi ademeneşte clienţii şi trece de la un portret la altul, parcă zburînd peste veacuri. Şi asta tare o s-o mai doară. De aceea nu-i vine să se dezlipească de gaura cheii, de aceea amînă acel moment de satisfacţie care se află acolo, aproape, la îndemînă. Dar nu vrea, nu poate încă să întindă mîna şi să înşface satisfacţia de-a o vedea suferind. De aceea amînă acel moment. Aşteaptă să se coacă singur şi să cadă în noroi ca o prună brumărie. De

aceea nu vrea s-o cheme imediat pe Maria, ci se holbează mai departe pe gaura cheii, de unde răzbate, ca printr-un culoar, un curent rece venit de departe, de dincolo de vremuri. Iar la capătul acelui culoar, undeva, într-o anevoioasă, înceţoşată şi îndepărtată perspectivă, ca-ntr-un asfinţit, stă el, Max Ahasverus, negustorul de fulgi de gîscă, şi-şi vinde cu îndemînare marfa, ca un ovrei sadea. Bărbatul se gîndeşte la el, e musai să se gîndească la el, fiindcă îl priveşte. Dar nu uită o clipă că trebuie să-i arate totul Mariei şi că asta o s-o doară. Iată de ce n-o cheamă imediat. Aşteaptă ca acel moment să se coacă singur, să se facă brumăriu ca o prună pe care, atunci cînd o să cadă, o s-o calce în picioare, s-o facă chiseliţă.

Copilul este (totuşi) singur în cameră. Simte cum îi îngheaţă mîinile şi încă de multă vreme vrea să se ducă la bucătărie să se încălzească, dar parcă nu prea-i vine. Aici nu-l vede nimeni, iar acolo, în bucătărie, sub privirile celor mai în vîrstă, nu s-ar putea juca în felul ăsta. Poate că nu l-ar împiedica, şi cu siguranţă nu l-ar certa (mai ales mama), cu atît mai mult cu cît simte că e un joc absolut nevinovat (faţă de aprinsul chibriturilor în hambar sau scuipatul trecătorilor). Şi totuşi jocul ăsta al lui e cam ciudat. Annei nu i-ar fi trecut niciodată prin cap. De aceea ţine zdravăn pe umăr o pernă mare, înfăţată în stambă, luată de pe pat şi, plimbîndu-se prin cameră, chipurile cocîrjat sub greutate, trece de la un portret la altul (aici e ceva păcătos, simte asta), mormăind ceva cu jumătate de gură. Lîngă maşina de cusut, în faţa ferestrei, pe podeaua bine frecată zac jucăriile lui părăsite: soldaţi de plumb, bile de argilă şi de sticlă... Fiindcă el e ocupat acum cu alt joc, căruia nu-i ştie încă numele:

— Doamnă, doriţi puf de lebădă albă? şopteşte făcînd o plecăciune, cu privirea aţintită la zîmbetul enigmatic al

Mona Lisei de deasupra patului Annei. Pe chip i se citeşte regretul sincer. Asta era ultima lui şansă. Pînă acum l-au refuzat atîţia muşterii. Şi bătrînul ăsta (cu pălăria lui caraghioasă şi cu pipa lungă sub buza de iepure) care atîrnă deasupra patului tatei, şi bătrîna asta distinsă (cu nas coroiat şi nişte încălţări caraghioase, cu vîrf ascuţit şi copci), toţi pe rînd, şi acum şi femeia asta frumoasă, cu un zîmbet misterios şi totuşi atît de ambiguu, încît o clipă ţi se pare că va cumpăra totul, ca în clipa următoare să-ţi lase impresia că va refuza totul cu un blînd dispreţ. Băieţelul rămîne în faţa ei, jignit şi îndrăgostit. Aşteaptă răspunsul şi se gîndeşte la un singur lucru: asta nu e o treabă pentru mine. Femeii ăsteia i-aş da toată marfa pentru ochii ei frumoşi, pentru zîmbetul ei, iar afacerea mea s-ar duce de rîpă. Ce-o fi o fi, îşi spune, iar ochii îi lucesc blînd. Las' mai bine să-i dau totul, să doarmă într-un aşternut pufos. Apoi deodată zice cu voce tare:

— Doamnă Mona Lisa, iată un dar pentru dumneavoastră din partea unui tînăr negustor, pentru un aşternut pufos... Aţi plătit cu zîmbetul dumneavoastră, doamnă.

Se înclină şi roşeşte instinctiv, chiar dacă ştie că e un joc şi o prefăcătorie, însă se ruşinează de curtoazia lui stîngace şi de trădarea faţă de el însuşi, fiindcă, dacă te joci de-a negustoria, trebuie să te îngrijeşti de marfa ta, ca s-o vinzi cît mai bine, nu să dai faliment din pricina unui zîmbet.

Bărbatul se uită pe gaura cheii. Şi-l vede pe răposatul său tată, pe Max Ahasverus. Nu e un duh, e Max Ahasverus, negustorul de fulgi de gîscă, în carne şi oase. Vine de undeva, de departe, de foarte departe. Bărbatul tace. Simte cum i se tulbură vederea. Prin gaura cheii vine un curent tăios, aidoma celui de pe un culoar. Max a găsit

un muşteriu:

— *Frau, wünschen Sie feiner ganzfeder*? spune el cu o plecăciune şireată şi dă jos sacul de pe umeri.

Bărbatul tace.

— Doamnă Mona Lisa, zice Max, am cel mai frumos puf din tot ţinutul. E de la lebăda Ledei. Doriţi puf veritabil de lebădă?

Apoi, văzînd un zîmbet pe chipul muşteriului, un zîmbet abia presimţit, care exprimă în acelaşi timp şi dispreţ, şi milă, dar care totuşi promite ceva, îşi ridică sacul pe umăr şi spune, făcînd o plecăciune:

— *Adios*, *señorita,* o să vă căiţi.

Atunci bărbatul tresare. Mîinile lui, care pînă atunci stătuseră încrucişate la spate, încep deodată să spună ceva ce nevastă-sa nu poate vedea, fiindcă are faţa întoarsă în altă parte. Eduard însă nu reuşeşte să-şi dezlipească ochiul de la gaura cheii. Se îndreaptă deodată de spinare şi-şi şterge ochii cu batista, fără să-şi scoată ochelarii.

— Maria, zice el în şoaptă, ghiceşti cine e în cameră? Trage şi tu cu ochiul! Fii atentă!

Femeia se întoarce, fără să lase din mînă ibricul lins de flacăra violetă a reşoului cu gaz.

— Cine, Eduard? Cine?

Vede cum i se măresc pupilele pe sub sticla ochelarilor.

— Cine? Cine? Priveşte! strigă el furios. Răposatul meu tată. Max Ahasverus!

Apoi se trînteşte obosit pe un scaun şi îşi aprinde o ţigară. Ea îndepărtează ibricul de pe foc. Se vede că îi tremură mîinile.

Uşa scîrţîie şi băieţelul tresare. Femeia îl surprinde cu perna în braţe. În afară de el nu mai e nimeni în cameră.

— Andi, spune ea, neputîndu-şi ascunde tremurul vocii.

Ce faci tu aici, în odaia asta rece? Ai mîinile îngheţate.

— Nimic, zice el. Mă joc.

— Mai lasă perna aia, spune ea.

— Mamă, dar cu perna mă joc, răspunde băiatul, apoi îşi pune perna pe umăr şi se proţăpeşte în faţa ei. Doamnă, doriţi puf de lebădă? zice el zîmbitor, făcînd o plecăciune.

Femeia tace. Băiatului îi piere zîmbetul de pe chip (da, ştia el, simţea că era ceva păcătos în jocul ăsta al lui). Ea îi smulge perna din mîini şi o aruncă pe pat. Apoi se îndreaptă spre uşă, dar se opreşte ţintuită de privirea bărbatului. Lăsînd mîna băiatului, se apropie iute de el.

— L-ai văzut pe Max Ahasverus?

Întrebarea cade asemenea unei prune coapte în noroi.

— Da, Eduard, da. L-am văzut. Mi-a oferit puf de lebădă. Doamnă, doriţi puf veritabil de lebădă?

— A fost odată un împărat, începe femeia să-i povestească băiatului după rugăciune.

— Şi? întreabă copilul frecîndu-se la ochi ca să alunge somnul (deşi ştia că povestea ei, ca-ntotdeauna, îl va adormi, iar străduinţa lui va fi în zadar).

— Care s-a căsătorit cu o ţigancă...

— De ce? vrea să ştie el.

— Ţiganca era frumoasă, cea mai frumoasă femeie din toată împărăţia. Şi într-o zi naşte un fiu care să moştenească împărăţia tatălui. Atunci împăratul, fericit că are un moştenitor, porunceşte ca ţiganca să fie omorîtă, fiindcă, dacă se afla că ea era mama copilului, viitorul moştenitor îşi pierdea tronul. Aşa că prinţul n-a ştiut niciodată cine era mama sa. Din fericire, copilul semăna cu tatăl, astfel că nimeni n-a putut ghici în culoarea pielii sale nuanţa uşor întunecată a sîngelui ţigănesc.

— Nu înţeleg, zice băiatul.

— N-are importanţă. Ascultă mai departe, răspunde

mama lui, căindu-se un pic că începuse povestea aceea, numai că acum nu se mai putea opri, şi asta nu doar din pricina copilului... A avut cei mai străluciţi dascăli şi a primit învăţătură de la înţelepţii împărăţiei. Împăratul era mulţumit şi fericit.

Aici ar trebui să se oprească, fiindcă nici ea nu mai ştie cum să încheie povestea. Copilul o să se întristeze. Dar cînd aude acel „Şi apoi?" al fiului ei (obişnuit cu răsturnările de situaţie), continuă, înainte chiar de-a născoci un final.

— Într-o zi împăratul se furişă în camera fiului său, ca să se încredinţeze că prinţul doarme.

— Şi?

Ea şovăie puţin, dar continuă:

— Atunci îl găsi pe copil ţinînd în mîini o pernă înfăţată în catifea şi mătase, stînd în faţa fotografiei mamei sale şi milogindu-se: „O coajă de pîine, rogu-vă, preaputernică împărătească (acum se maimuţăreşte vorbind ca ţiganii) şi o zdreanţă, acolo, să-mi acopăr goliciunea..." Ca scos din minţi, împăratul năvăli în cameră şi-şi smuci fiul: „Ce faci aici, prinţe?" bîigui tatăl. „Cerşesc şi eu, tată", răspunse prinţul. „M-am plictisit de toate jocurile, de cai, de şoimi, de-asta mă joc acum de-a cerşitul."

Vorbeşte tot mai încet şi în cele din urmă tace. Băiatul a adormit. Stinge lampa şi se îndepărtează în vîrful picioarelor.

— L-a omorît şi pe fiu? aude ea din beznă şi tresare.

Apoi se întoarce şi mîngîie copilul.

— Nu, şopteşte fără să aprindă lumina. Nu.

Pogromul

Dorinţa de-a nu pierde evenimentele în care au fost amestecaţi indivizi de pe stradă, mai mult sau mai puţin cunoscuţi mie, cît şi intenţia mea secretă de-a descurca iţele acelor întîmplări care s-au întreţesut în viaţa mea în ultima vreme m-au împins să mă alătur vitejeşte mulţimii care fugea gîfîind şi care mă trăgea după ea. Am mers umăr la umăr cu perceptorii şi pompierii, am tremurat cuprins de sfîrşeală şi mi-am potrivit respiraţia cu ritmul paşilor lor. M-am gîndit că aşa voi putea prinde sensul întîmplărilor care în ultimele zile m-au tulburat profund şi pe care nici măcar mama n-a putut să mi le explice. Înaintam luptîndu-mă cu propria frică. Zăpada ne scîrţîia sub picioare, se bătucise şi devenise uscată ca o dală de piatră fragilă şi sonoră. Mulţimea tropăia prin troiene asemenea unui miriapod uriaş, iar din nenumăratele sale guri se înălţa un abur alb şi curat. Prin perdeaua răsuflărilor urît mirositoare şi a miasmelor fetide răzbăteau pînă la mine, chiar şi prin filtrul ninsorii, mirosul parfumului ieftin şi izul înţepător de sudoare degajat de uniformele verzi ale perceptorilor şi de mundirele albastre ale pompierilor. Deodată se auzi zgomotul geamurilor sparte, care scînteiară precum fulgerele deasupra mulţimii, apoi, ca un ecou îndepărtat, trosnetul scîndurilor şi, în cele din urmă, un suspin lung de uşurare cînd uşa cedă sub presiune.

Mă încăpăţînam să rămîn sub copertina magaziei, ţinîndu-mă de poalele paltoanelor, de fustele femeilor, înghesuit şi azvîrlit de colo-colo, dar revenind fără încetare şi strecurîndu-mă prin pădurea de picioare, mînat de frica mea, încredinţat că acolo, în inima pericolului, eram cel

mai bine ferit de acei oameni, ştiind că nu trebuia să mă îndepărtez de masa aceea tentaculară nici măcar cu o palmă, căci aş fi putut fi recunoscut şi călcat în picioare.

Cum uşa magaziei se deschidea în afară, s-a dovedit că era imposibil să-i desfaci canaturile, pentru că nimeni nu voia să se retragă din primele rînduri, şi atunci s-a iscat o învălmăşeală infernală, urmată de rotirea bastoanelor, urlete, tropăituri de picioare şi strigăte de ajutor. Deodată, nici eu nu ştiu prin ce minune, uşa mare a străpuns masa aceea neagră precum tăişul unui cuţit. Un asfinţit siniliu se lăsa deja peste curte, un pătrat mare şi întunecat, alunecînd precum un ascensor uriaş între pereţii înalţi ai cuştii sale. Văzduhul mirosea a petrol şi săpun, iar din gura căscată a magaziei răzbăteau valuri de mirosuri din cele mai diverse, de portocale şi lămîi, de săpunuri parfumate şi mirodenii. Apoi au început să se reverse, dimpreună cu sunetul ieftin de tinichea, conserve pătrăţoase care îşi aruncau în beznă sclipirile inofensive ale alamei, cîteva cuţite dintr-un serviciu de tacîmuri, pachete de lumînări înfăşurate în hîrtie albastră, care sunau ca nişte oase uscate, mere ce cădeau cu un zgomot surd, ca imediat să fie strivite sub picioare, de parcă ar fi fost înfulecate cu poftă. Din saci maronii de hîrtie ţîşnea zahărul, scîrţîind sub picioare şi amestecîndu-se cu zăpada topită. Oamenii se smulgeau anevoie din mulţime, strîngîndu-şi în braţe prada preţioasă, ca pe un prunc. Făina plutea în văzduh ca o pudră, aşezîndu-se pe sprîncene şi dîndu-le oamenilor o înfăţişare solemnă, oarecum grotescă, de carnaval. O femeie sfîşia cu dinţii o bucată de mătase pe care o scosese din palton. La flacăra chibritului care i-a luminat pentru o clipă chipul i-am văzut dinţii roşii din pricina luciului mătăsii. Mă uitam cum un balot de stambă cu floricele se înfăşură îndîrjit în jurul

picioarelor şi capetelor mulţimii, aidoma ghirlandelor din noaptea de Anul Nou. Pînza aceea multicoloră începu să se strîngă amenințător, femeile se puseră pe ţipat. Dar fiindcă mişcările interne ale mulţimii deveneau parcă şi mai vijelioase, oamenii începură să se sufoce şi să se zbată, sfîşiind furioşi stamba aceea care ţîşnea necontenit de undeva, revărsîndu-se ca apa unui rîu. Cînd în magazie n-au mai rămas decît pereţii goi şi întunericul, mulţimea s-a risipit rapid, fiecare ducîndu-şi prada sub palton.

Stăteam deoparte, ca un justiţiar, scutit de răzbunare. Atunci m-a zărit o femeie bună la suflet care, trecînd pe lîngă mine, mi-a strecurat în mîini o conservă pe a cărei etichetă scria cu litere mari şi roşii SPAGHETTI À LA MILANESE. Am rămas acolo o vreme ţinînd strîns cutia în braţe, neştiind ce să fac cu ea, neavînd curajul nici s-o arunc, nici s-o duc acasă. Îl priveam înfricoşat pe domnul Anton, perceptorul, care stătea pe un taburet şi arunca în sus pumni de confetti.

O poveste care te face să roşeşti

O noapte în largul mării, în preajma recifelor de corali. Mă asigur că pistolul e sub pernă. Bun, totul merge ca pe roate. În cazul în care echipajul se revoltă sau oamenii lui Joe Mamutul urcă la bord. Nu-mi mai rămîne decît să întredeschid hubloul din cabină: e o noapte tropicală, înăbuşitoare. Se aud ţipetele pescăruşilor. Am nevoie de un somn bun. Mîine mă aşteaptă o zi grea.

— Hei, Sám, ţi-ai făcut bine lecţiile?

— Nu ştiu. Destul de bine, cred.

— Ce se poate scrie despre o temă ca asta? E complet idioată. Tu despre ce-ai scris?

— Despre cum pleacă mama la Baksa, cum o aştept pe malul rîului şi cum îmi chiorăie maţele ca unui lup hămesit. Apoi se întoarce. Asta-i tot. Am descris zîmbetul pîinii din coşul ei.

— Sám, trebuie să fabulezi întotdeauna? Unde ai mai văzut pîine zîmbind? Cum poţi să-ţi imaginezi aşa ceva?

— Păi uite-aşa. Poate din cauza mirosului pîinii. Dar tu despre ce-ai scris?

— Despre cum se coace pîinea. Cum urcă mama în pod, cum aduce făina, ştii şi tu, cum pune pîinile în cuptor şi cum le scoate după aia. Uite, toţi au scris la fel. Numai tu te dai mare.

— Gal, mie-mi cam vine să fac pipi, dar mi-e lene să mă mişc. Aici, la umbră, mi-e atît de bine, că nu mă simt în stare s-o pornesc spre veceu.

— Aceeaşi chestie mi se-ntîmplă şi mie. Pur şi simplu îmi vine să mă piş. Dar tu o faci iarăşi pe delicatul. Auzi tu, veceu! Îi zice latrină sau closet sau, şi mai bine, locul unde pînă şi împăraţii merg pe jos.

— O să sune clopoţelul şi o să ne pişăm pe noi. Chiar aşa. Cel puţin aşa stau lucrurile cu mine.

— Întoarce-te şi fă pipi aici. Te acopăr eu.

— M-am gîndit şi eu la asta. Dar poate să treacă vreo fetiţă şi să dea peste mine. Sînt sigur că n-o să pot să fac aici.

— Acu’ iar te dai mare. Treaba ta. Dă-mi mîna şi-ncearcă să te ridici. Să ştii că nu te-ajut fiindcă sînt singurul tău prieten, ci pentru că şi mie îmi vine să mă piş. Dar, dacă sună clopoţelul, ne-am ars...

— Sám, te pişi ca un cal. Am impresia că te pişi de-o oră.

— Ce, deja a sunat?

— Încă nu, cu siguranţă se petrece ceva. Poate că doamna Rigó e reţinută cu treburi mai importante. Ori poate o fi sunat şi n-am auzit noi.

— Unde-s ceilalţi? Îi vezi? Auzi pe cineva?

— Nu mi-e clar. Am impresia că deja au intrat. Doamne, tu nu ştii să te mai opreşti, Sám? Opreşte cişmeaua, pur şi simplu. Închide robinetul. Eu cînd mă piş şi trece cineva, pur şi simplu mă fac că aş căuta ceva în iarbă sau după copac, şi după ce trece ăla, deschid iar robinetul şi termin. Ţie nu ţi s-a întîmplat niciodată? Să te pişi şi să dea peste tine o fetiţă? Ori doamna Rigó? Ori mai ştiu eu cine?

— Auzi, Gal, tu du-te. Eu nu pot să vin la ore aşa. Trebuie să-mi golesc băşica. Nu e nimic de făcut.

— Sám, nu poţi să te forţezi un pic?

— Tu du-te. Asta e, cred că se mai potoleşte cascada, deşi parcă tot îmi mai vine să fac pipi. Uite, m-am mai uşurat...

Deodată m-am îngrozit la gîndul că, de fapt, VISAM toată povestea aia, O VISAM, iar un lichid cald îmi inunda coapsele. Doamne, ce-o să spună mama? Şi mai ales Anna!

O lună de zile o să mă înţepe Anna cu chestia asta şi poate o s-o mai povestească şi altora. Să vedem cît de tare m-am murat. Poate că n-a ajuns pînă la cearşaf. În cazul ăsta m-am scos. O să-mi trag pantalonii peste izmenele ude, şi-or să se usuce la şcoală. Sprijinindu-mă într-un cot şi ridicîndu-mă într-o rînă, pipăi cu palma cearşaful. Groaznic! Zac într-o băltoacă imensă, care se tot lăţeşte. De cîte ori mi-am promis în sinea mea că n-o să se mai întîmple. Şi întotdeauna reuşeam să mă trezesc în ultimul moment. Aproape întotdeauna. Iar acum m-am lăsat dus de val. Pe bune, ar trebui să-mi fie ruşine. Cum de nu mi-a trecut prin cap? Incredibil! Să faci pipi timp de o oră în curtea şcolii. Şi un copil de doi ani s-ar fi prins că e un vis. Mai mult ca sigur e de la blestemăţia aia de ceai amar din care am băut ieri toată ziua.

Mă aplec spre mama şi-i şoptesc încet la ureche, să n-audă Anna:

— Mamă, am făcut pipi în pat.

Ea se trezeşte cu greu, neînţelegînd din prima clipă cuvintele mele.

— Am visat că sînt la closetul şcolii şi am făcut pipi.

Încet, pe jumătate adormită, pipăie cu mîna cearşaful de sub mine, apoi, găsind băltoaca, începe să zîmbească. Ia ceasul de pe noptieră şi şi-l apropie de ureche să se încredinţeze că nu a stat.

— Trebuie să te schimbi, îmi şopteşte complice. E timpul să te pregăteşti de şcoală.

Apoi, uşor, ca să n-o trezească pe Anna, se ridică din pat, deschide şifonierul şi-mi dă schimburi noi. Zorile unei zile de toamnă, parcă murdară, umedă şi întunecoasă, se strecoară alene în odaia noastră. Gîndul că trebuie să mă trezesc, că plouă, că sînt nevoit să mă duc la şcoală are un efect dezastruos asupra mea. Iar trezirea aceea bruscă din

somn, ruşinea aceea prin care visul şi-a bătut joc de mine şi s-a răzbunat mă dau gata şi mai tare. Mă duc cu mama la bucătărie şi îmi toarnă din oală un firicel de apă, cu care îmi frec ochii şi nasul. Acum mi-e mai bine. Am reuşit în sfîrşit să trec rîul leşios şi călduţ care desparte visul de viaţă. În trup mi se strecoară un soi de căldură animalică şi mă văd deja alergînd desculţ către şcoală, intrînd în clasă, murat şi îngheţat, şi aşezîndu-mă lîngă sobă, mut, plin de importanţă din pricina compătimirii pe care o trezesc picioarele mele desculţe şi zdrenţele murate de pe mine. Iar după aceea, cînd ele se vor zvînta şi mă voi aşeza la locul meu (picioarele nu mi se mai văd, iar roşeaţa de pe mîini a dispărut de parcă mi-am tras nişte mănuşi albe), îmi voi redobîndi aureola de premiant al clasei şi aşa, cu coroana aceea pe cap, voi sta demn şi înţelept ca o bufniţă, în vreme ce doamna Rigó va citi cea mai bună compunere (a mea), cu o voce exaltată şi melodioasă, după care liniştea se va aşterne în clasă, pînă cînd doamna Rigó îşi va veni în fire şi va anunţa că acea compunere va fi dată spre publicare în *Păstorul cel Bun*, datorită mesajului plin de învăţăminte şi a bogăţiei inspiraţiei.

Serenadă pentru Anna

Am auzit nişte voci sub fereastră şi m-am gîndit că au venit să-l omoare pe tata.

După care vioara a pus totul la îndoială şi mi-a risipit spaima. Cel care cînta sub fereastra noastră nu era un virtuoz, dar era, evident, îndrăgostit de sora mea, Anna. Vioara avea un glas aproape omenesc. Cineva care era îndrăgostit pînă peste urechi de stele şi de sora mea, Anna, cînta sfios, străduindu-se să dea glasului său un timbru viril şi profund. Şi totuşi cîntecul acela era ca o şoaptă:

De ce-a mai făcut Domnul dragostea...
De ce-s nopţile...

În cele din urmă Anna a găsit chibritul şi am întrezărit-o o clipă în lumina flăcării, în picioare în spatele perdelelor, înveşmîntată toată în alb. Iar cînd s-a întors în pat, am auzit-o pe mama spunîndu-i pe un ton aproape solemn:

— Anna, să ţii minte asta o dată pentru totdeauna. Cînd ţi se cîntă o serenadă, atunci trebuie să aprinzi un chibrit. Ca să arăţi că ai auzit-o.

Liniştit de glasul mamei, m-am cufundat iarăşi în somn ca într-o pădure de mirosuri, ca într-o pajişte verde.

Dimineaţa am găsit în fereastră o crenguţă de măr înflorită, ca o coroniţă de argint, şi doi-trei trandafiri roşii, abia îmbobociţi. Chiar înainte ca (a doua zi la şcoală) învăţătoarea să ne întrebe:

— Cine e măgarul care mi-a călcat grădina azi-noapte?

Am recunoscut încă din zori, după miros, florile din grădina doamnei Rigó, pentru că eu am legat tufele de

trandafiri, eu am tăiat liliacul.

Nu am vrut să spun că – judecînd după voce – măgarul care păştea trandafiri era domnul Fuchs junior, pantofarul, îndrăgostit în taină de sora mea, Anna.

Spune, Anna, am născocit toate astea?

(Florile şi mirosurile)

Păşunea toamna

Au plecat circarii, „atleţii” şi ursarii, toamna e pe sfîrşite. Aici, pe Cîmpia Mică sau Adăpostul Grofului, cum i se mai spune, n-au mai rămas decît urmele şederii lor, pămîntul bătucit şi iarba strivită. În mijlocul pajiştii se află o gaură adîncă de aproape un metru, care se vede bine printre muşuroaiele de cîrtiţă. Cîndva aici a fost înfipt pilonul unui cort, lat la bază şi prost cioplit, îngust şi subţire la vîrf, iar pe el flutura steagul. În jurul găurii pămîntul e scormonit, desfundat, se vede argila scoasă din adîncuri. Nu e gaura de anul trecut ori de acum doi ani, aşa cum ai putea crede. Fiindcă circurile vin şi pleacă, mici circuri de provincie înjghebate de ţigani şi iluzionişti, de acrobaţi şi „atleţi” sosesc în fiecare an, toamna, ca un omagiu adus verii, ca o hilară sărbătoare păgînă. Numai că nu e niciodată aceeaşi trupă, nici acelaşi cort, deci nici acelaşi pilon. Gaura de anul trecut, unde a fost înfipt stîlpul cortului, nu se mai vede deloc şi nici nu s-ar putea spune unde era, fiindcă deja s-a închis ca o rană, ba chiar mai bine: n-a mai rămas nici măcar o cicatrice, au acoperit-o pămîntul, iarba, rădăcinile. Şi asta o să dispară curînd, spălată de ploi şi astupată cu pămînt, apoi o vreme va fi ascunsă sub zăpadă, iar cînd vor veni blîndele ploi de primăvară şi aversele cu şiroaie, pămîntul o va înfunda şi iarba o va acoperi, de parcă nici n-ar fi existat vreodată. Şi nu va mai rămîne nici o urmă din sărbătoarea toamnei care era în toi aici, sub cortul portocaliu.

S-a zis cu iarmarocul pestriţ, s-a zis cu acrobaţii, s-a zis cu chicotele maimuţelor şi cu mugetele elefanţilor greoi. Circul a plecat pe neaşteptate, la fel cum a venit. Într-o dimineaţă, devreme, înainte de răsăritul soarelui, tineri

musculoşi în maiouri de marinari, care zile întregi şi-au arătat aici iscusinţa lăsîndu-ne pe toţi cu răsuflarea tăiată, au scos ţăruşii, au tras jos cablurile şi funiile, au doborît la pămînt cortul portocaliu şi catargul mîndru cu steagul în vîrf. Apoi au împachetat totul cu mare îndemînare în căsuţele lor de lemn, ca nişte corăbii. Şi au pornit-o încet, parcă pe furiş, roţile căruţelor scîrţîiau trist, iar prin ferestrele cu perdelele ridicate puteai vedea sirenele trebăluind în jurul mesei de prînz, în vreme ce din horn se înălţa un fum albastru, abia desluşit pe siniliul cerului din zori. Animalele răgeau în cuşti, doar elefantul mergea agale în urma convoiului, demn şi leneş, făcîndu-şi vînt cu urechile sale uriaşe.

Acum, chiar la o zi sau două de la plecarea circului, cîmpia încă mai poartă urmele proaspete ale lucrurilor care s-au petrecut aici. În acest spaţiu deschis, mai mare decît cercul ocupat de cort (după pămîntul bătătorit se vede clar unde erau marginile sale), zac încă pe jos capace lucioase de sticle de bere, azvîrlite care-ncotro, tivite pe margini cu o dantelărie fină, aidoma unor flori, chiştoace de ţigări mucezite, cotoare de mere, sîmburi de fructe deja putregăite, cornete de îngheţată stîlcite, urme de cai şi oameni, baligile uscate ale animalelor de la circ, coji de pîine, pagini de ziare vechi pe care au stat spectatorii, foi cu desene smulse din caietele de şcoală, pachete de ţigări, cutii de chibrituri, pungi de hîrtie sparte pe care se plimbă furnicile. Pe locul în care a stat mîrţoaga păroasă a circului, „poneiul”, pămîntul e răscolit de copite, iarba – smulsă, încă mai dai de paie mucede şi tescuite, acum înnegrite. Ceva mai încolo se zăresc urmele fostului cort pentru maimuţe – un platou pătrat, din care ies încă în afară, la colţuri, pănuşi de castan cioplite grosolan, cu tăişul toporului. Deşi au trecut doar cîteva zile de la

plecarea circului, prin unele locuri ierburile par să se îndrepte, precum nişte arcuri de oţel, miraculos, cu efect întîrziat, de parcă acum s-a ridicat de pe ele talpa piciorului ori copita calului.

Dincolo de această porţiune bătucită, iarba e deasă, înmiresmată, împestriţată cu floricele de cîmp tîrzii, sinilii şi galbene, clopoţei desfăcuţi şi cu o sumedenie de buruieni care cresc victorioase, sufocînd cu tentaculele lor, deja ruginii la vîrfuri, dar nu mai puţin viguroase, lujerele delicate ale florilor şi ale ierburilor vineţii. Aceasta e ultima zvîcnire a ierbii, ultimul elan al rădăcinilor. Pătlagina îşi flutură în aer inflorescenţele întunecate, cu anterele lor grele de polen, frunzele buruienilor încep să se înnegrească pe margini şi să se ofilească, vîrfurile lor se transformă în adevărate gheare care se agaţă unele de altele. Se duce un fel de luptă nevăzută ochiului, din această luxurianţă ies la atac săbiile învingătoare ale buruienilor şi tentaculele lor lungi, iar florile, înfrînte de năvala lor nesăţioasă, se înfoaie într-o ultimă sforţare, răspîndind un miros mai puternic ca niciodată. Îmbătate şi animate de aceste mirosuri greoaie şi amestecate şi de aceste culori care se întrepătrund înşelător, albinele şi insectele zumzăie zăpăcite pe acest cîmp de bătaie înmiresmat, se ciocnesc bîzîind cu muştele albastre şi trîntorii, cu viespile şi cu fluturii. Cîte-o lăcustă, umflată şi greoaie, de culoarea frunzelor veştede, zboară zumzăind peste păşune, apoi cade, molîu şi stîngaci, în ţesătura bătucită a plantelor, ca un fruct sălbatic prea copt.

Astfel arată păşunea, păşunea pustie toamna, după iarmaroc...

Deodată, dinspre apus, se iveşte dintre ierburi tatăl meu, înălţîndu-şi bastonul, şi se opreşte chiar la marginea cîmpului bătătorit, acolo unde a fost cortul maimuţelor.

Aplecîndu-se, începe a cerceta cu privirea sa aspră şi atotştiutoare ravagiile toamnei asupra florilor. Apoi privirea i se opreşte pe un ghemotoc de hîrtie mototolită, care se detaşează pe fundalul acestei vegetaţii şi contrastează prin rigiditatea şi prin letargica sa paloare cu această natură exuberantă şi plină de viaţă. Întîi îl atinge uşor cu vîrful bastonului, aşa cum pasărea atinge cu ciocul un fruct necunoscut, apoi se apleacă şi-l desface şi, miop cum e, fără să se ridice, începe să buchisească literele gotice. E o pagină ruptă dintr-o carte de bucate a unui bucătar german pe care, evident, o foloseau circarii şi „atleţii" pentru a-şi menţine elasticitatea trupului şi forţa de oţel a muşchilor. *Maia de drojdie.* Tata scutură din cap cu un aer furios şi dispreţuitor, căci se pare că nu e de acord cu acea bucătărie germană, a cărei inutilitate se face simţită acum, în aceste zile de război, cu şi mai mult tragism. Iar tatăl meu are o reţetă verificată pentru maia, care se prepară fără grăsime, doar cu apă şi sare, adăugînd bineînţeles cîteva ierburi aromatice şi mirodenii, pe care oricine le poate găsi, dar ale căror nume le ţine secrete. Iată de ce strîmbă acum din nas, de ce continuă să citească pagina aceea cu un zîmbet ironic pe buze. Apoi, furat de text, care nu face decît să-l convingă de superioritatea reţetei sale, întoarce hîrtia pe partea cealaltă, nedînd atenţie crustei deja întărite de excremente umane care se întinde în diagonală peste literele gotice.

— Ei, strigă tata triumfător, iată, domnilor, smîntîna dumneavoastră! Iată maiaua voastră gotică!

Şi, mulţumit de această mică răzbunare, se ridică, apoi cu o mişcare de scrimer împunge pagina cu vîrful bastonului, vrînd parcă să o mai păstreze o vreme ca îndreptar. Apoi porneşte iar prin iarba înaltă, strîngîndu-şi sub braţ ierbarul *(herbarium pannoniensis*), în care stau,

aidoma unor timbre preţioase, flori presate şi mostre de plante de păşune: părăluţe, mîna-Maicii-Domnului, salvie, şofran, *gypsophila peniculata...*

Logodnicii

Era pe vremea cînd taică-su încă nu bea (sau mai curînd între două Mari Beţii, cum avea să spună maică-sa mai tîrziu) şi cînd el, Andréas Sám, nu era încă slugă la ţărani. Era, aşadar, în al doilea sau al treilea an de război; băiatul nu avea mai mult de opt-nouă ani. Şedea în căruţă, îmbătat de mirosul fînului proaspăt cosit şi privea soarele care cobora roşu spre orizont.

— Bună ziua, domnu' Sám, zise un ţăran scoţîndu-şi pălăria soioasă.

Aşadar era pe vremea cînd domnul Sám, adică tatăl lui, încă nu bea.

Taică-su îşi scoase pălăria cu boruri tari:

— Bună seara. Vedeţi, soarele deja apune.

— Mîine o să fie vînt, zise ţăranul. Cînd cerul e roşu la apus, înseamnă că o să fie vînt.

— Da, domnule, încuviinţă taică-su continuînd să meargă în urma căruţei care se tîra greoaie.

Băiatul nu ştia dacă tatăl lui observase. Îl luase ameţeala de la mirosul de trifoi uscat şi se simţea toropit. Imediat începu să tremure şi se ghemui în fîn. Tatăl lui şi domnul Hermann vorbeau despre el. Îl auzi pe taică-su spunînd:

— N-o să vă vină să credeţi, s-a făcut mare derbedeu.

Ştia că se referă la el. De aceea nu sufla o vorbă, ci se afunda tot mai mult în fînul din căruţă, ameţit şi sfîrşit din cauza mirosului greu de trifoi şi muşeţel.

— Ei, domnul meu, zise ţăranul, mintenaş o să-nceapă s-alerge după fuste.

— Cum? Mintenaş? Închipuiţi-vă că de curînd a făcut un lucru pe care mi-ar fi ruşine să vi-l povestesc.

Băieţelul înţelese de îndată că taică-su ştia despre treaba *aia*. Dar cel mai tare îl durea că maică-sa îl trădase. Şi doar îi promisese că n-o să-i spună nimic tatei. Dacă treaba nu se repeta.

— Să vă spun eu, domnule... continuă ţăranul, dar băiatul îşi acoperise urechile cu mîinile ca să nu mai audă nimic. I se învîrtea capul din cauza miresmei de muşeţel uscat şi... de ruşine.

Iată cum se întîmplase. Chestia aia blestemată care îl făcea acum să roşească. (Să rămînem la persoana a treia. După atîţia ani, poate că Andréas Sám nici nu sînt eu.)

Se jucau de-a v-aţi ascunselea în curtea domnului Szabó, tatăl Juliei. Era într-o sîmbătă, după şcoală. În vreme ce Farkas număra, ei se ascundeau împreună, pe perechi. Otto şi Marika, Erzsika (sora Juliei) şi Oskar, Julia şi Andi. Era deja de mult îndrăgostit de Julia. Erau în aceeaşi clasă, cei mai buni elevi. El dintre băieţi, ea dintre fete. Ea avea un scris mai frumos decît al lui şi răspundea mai iute, dar el desena mai frumos şi făcea compuneri mai bune.

Andi trecea deseori pe la ei, pentru că maică-sa împletea pulovere din lînă de angora pentru doamna Szabó şi fiica ei. De aceea şi el se ducea deseori pe la ei, mai ales iarna, ca să ceară cu împrumut cîte ceva de-ale gurii. Se oprea în uşă şi zicea:

— Binecuvîntat-fie-Domnul-Dumnezeu.

Şi adăuga imediat:

— Mama o roagă pe doamna Szabó, dacă aveţi şi nu vă vine greu, să ne daţi cu împrumut un kil de pîine. Poa' să fie şi veche. Mama vă mulţumeşte dinainte şi zice că la vară o să lucreze pentru tot ce vă datorăm.

Apoi lua pîinea învelită într-un ştergar de in, mai mulţumea o dată şi pleca în fugă, ca să-şi bucure mama. Dar niciodată nu zăbovea în casa domnului Szabó.

— O să-ţi scriu o scrisoare, zise el în şoaptă.

Stăteau culcaţi în şură, pe maldărele de paie. Din curte răzbătea glasul răguşit al lui Farkas: *cinzej' cinci, cinzej' şase, cinzej' şapte...*

— Ştiu despre ce-o să-mi scrii, spuse ea.

— Nu ştii, zise el.

— Ştiu.

Fură nevoiţi să tacă. Auziseră scîrţîitul uşii de la şură.

— Unul în paie, strigă Farkas.

Ştiau că nu-i poate vedea. Se lăsă tăcerea. Ştiau şi că Farkas era încă acolo, trăgînd cu urechea. Apoi îi auziră paşii pe pietrişul din faţa şurii. Nu închisese uşa.

— Nu ştii, repetă el.

— Ba ştiu.

— O să ţi-o dau mîine la şcoală. O s-o pun în catehism. La pagina treisprezece.

— De ce la treisprezece?

— De-aia.

— Bine, zise ea. Dar ştiu ce-o să fie în scrisoarea aia.

— Jură că n-o să spui nimănui.

— Bine, zise ea. Dar ştiu ce-o să fie în scrisoarea aia.

— Nu ştii, zise el. După ce citeşti scrisoarea, s-o arzi, iar cenuşa s-o împrăştii.

— De ce? întrebă ea.

— De-aia, zise el. Ca să n-o poată citi nimeni.

— Deja au ieşit toţi, spuse ea.

— Du-te tu prima, zise el. Şi spune că ai fost în grajd.

Ea se lăsă să alunece în jos pe paie şi o luă la fugă. Cînd auzi în curte rîsul ei sonor, coborî şi el din paie.

Îi veni lui rîndul să numere. Însă după aceea, ca şi cum s-ar fi înţeles, se regăsiră în acelaşi loc.

— Ştiu ce-o să fie în scrisoarea aia, repetă ea.

Avea codiţe de culoarea paielor, nasul cîrn şi pistruiat şi o gură mare. Mirosea a trifoi uscat.

— Vrei acum? o întrebă el.

Abia mai putea îngăima vorbele.

— Vrei *asta* acum?

— Mi-e frică, răspunse ea.

— Şi mie, zise el.

— Jură că n-o să spui nimănui.

— Jur.

— Mi-e frică, repetă ea.

Stăteau întinşi unul lîngă altul. Ea închise ochii. El o sărută. Avea gropiţe în obraji şi un năsuc cîrn şi pistruiat. Mirosea a trifoi uscat.

— Mi-e frică, şopti ea.

— Şi mie, zise el.

O dată, însă, au zăbovit mai mult în paie şi Farkas i-a surprins.

— Andi şi Julia sînt soţ şi soţie, strigă el.

— Nu-i adevărat, zise Andi.

— Sînt soţ şi soţie, repetă Farkas, sînt mereu împreună.

— Nu e nimic între noi, strigă Julia.

— Atunci de ce roşeşti? întrebă Farkas. Atunci de ce roşeşte dacă nu e nimic între ei?

Julia începu să plîngă şi cu asta se dădu de gol. După care toate o luară razna. Andi era mai puternic decît Farkas şi l-a pălmuit. Iar Farkas a dat fuga la Anna, sora lui Andi, şi i s-a plîns.

Atunci Andi a hotărît să nu se mai întoarcă acasă la cină. Nici a doua zi la micul dejun. Să nu se mai întoarcă niciodată acasă. Vara o să prindă peşte din rîu, iar iarna o să meargă din sat în sat şi-o să-i ajute pe ţărani. Şi, cînd o să adune destui bani, o să cumpere o barcă şi o să plece la bunicul lui din Cetinje. Sau în altă parte. O să se facă gangster sau detectiv. Totuna.

Pînă să cadă întunericul se ascunse pe malul rîului, apoi îl luă frigul şi începu să tremure. De frig şi de frică. Era sigur că mama şi Anna îl căutau acum prin în tot satul. Poate că maică-sa avea să moară de-atîta jale, dacă nu se întorcea înainte de lăsarea întunericului. Aşa că hotărî să amîne călătoria şi să se apropie de sat. Auzi glasul Annei, care-l striga. Îi răspunse.

— Vino acasă, zise Anna.

Dar nu îndrăznea să se apropie de tufişul unde stătea ascuns, fiindcă ştia că are o piatră în mînă.

— Ieşi, n-o să-i spun nimic mamei.

— Ce să-i spui?

— N-o să-i spun că eşti logodnicul Juliei.

— Spune-i mamei că n-o să mă mai întorc niciodată acasă, zise, simţind cum i se strînge inima de durere.

— Mama o să plîngă, zise ea.

— I-ai spus? întrebă el.

— Nu, răspunse Anna. Zău că nu i-am spus.

— Dacă n-o să-i spui nimic, n-o să plec la San Francisco. Nici în Muntenegru.

— N-o să-i spun, repetă Anna.

Deodată apăru şi maică-sa şi începu să-l strige. Andréas îşi şterse ochii, respiră adînc şi ieşi din ascunzătoare. Apoi îi şopti Annei:

— S-a făcut, dar vezi să nu scoţi o vorbă.

Dar maică-sa îşi dădea imediat seama cînd plîngea.

— De ce-a plîns băieţelul meu? îl întrebă ea.

— N-am plîns, răspunse, lăsînd să-i scape un suspin prelung.

Apoi izbucni în lacrimi. Se gîndi cît de tristă ar fi maică-sa dacă ar fugi în lume.

Anna vru să-l ajute:

— Iarăşi a vrut să fugă la San Francisco. Sau în Muntenegru, la bunicul.

Acum trebuia să recunoască faptul că plînsese. Şi să spună şi de ce. Bineînţeles, n-ar fi recunoscut pentru nimic în lume că a devenit logodnicul Juliei şi că s-a întins cu ea în paie. A spus doar ce se putea spune: că s-a ascuns cu Julia în şură şi că Farkas a rîs de el din pricina asta. Şi că el l-a pălmuit. Asta era tot. Să-l fi tras în ţeapă sau să-i fi smuls unghiile, şi tot n-ar fi recunoscut nimic.

Era încredinţat că mama lui îl credea şi că Anna nu-i spusese nimic. Cum că era logodnicul Juliei şi toate celelalte.

Şi iată, abia acum îşi dădea seama că mama lui ştia tot, şi chiar îi spusese şi tatei, altfel de ce-ar fi zis taică-su că acum cîteva zile el (Andi) a făcut ceva care nici nu se putea povesti?

De asta îşi astupa urechile cu mîinile şi închidea ochii, de asta i se părea că o să moară de ruşine şi de durere. Era toropit şi ameţit de tot de mireasma grea a trifoiului uscat.

Cînd deschise ochii, îl văzu pe taică-su, aşa cum era, înalt, cu bastonul în mînă, cu pălăria lui cu boruri tari, rămînînd în urma căruţei şi conturîndu-se pe orizontul purpuriu.

Păşune

Mergea pe malul rîului, spre Baksa. În văzduh plutea mirosul de aer curat, amestecat cu mireasma socului în floare. Muşuroaiele proaspete, cu pămîntul lor roşiatic, semănau cu nişte cruste. Soarele se ivi dintre nori. În iarbă scînteia piciorul-cocoşului. Mirosul de muşeţel se ridica de pe cîmp, îngreunat de o întreagă beţie de parfumuri. Îşi privea cîinele muşcînd în joacă din ciuboţica-cucului, botul lui pe care se prelingeau bale verzui. Apoi se întinse şi el pe burtă în iarbă, lîngă un muşuroi care fumega ca o pogace. Morfoli un lujer încă umed de măcriş.

Era desculţ, îmbrăcat doar cu nişte pantaloni scurţi dintr-un în albastru-închis. Între degetele de la mîini pustulele de rîie prinseseră crustă.

(Pe vremea aceea nici prin cap nu-mi trecea că o să scriu vreodată povestiri, dar mă gîndeam: „Doamne, cît sînt de neputincios în faţa acestor flori!”.)

Îşi tot îndesa în buzunar cele două milioane în bancnote albastre, de pe vremea războiului, cu care trebuia să cumpere beţişoare de sulf.

În faţa casei medicului se smucea în lanţ un Saint-Bernard. Era furios şi ghiftuit de-atîta carne.

(Ştiam că trebuia să mint: de fapt, cele două milioane nu aveau nici o valoare.)

— Ce-i, tinere? întrebă medicul.

Era îmbrăcat într-un halat alb, care mirosea a bomboane mentolate.

Întinse mîinile şi-şi desfăcu degetele:

— Rîie, zise băiatul.

(Toate astea nu pot să ţină o veşnicie, îmi spuneam în sinea mea. Să zicem că medicul o să mă ţină aici o jumătate de oră, îmi mai trebuie încă pe-atît ca să mă-ntorc, aşa că toate necazurile mele se vor sfîrşi în cel mult o oră. Într-o oră, poate chiar o jumătate de oră, o să mă-ntorc pe malul Kerkăi, iar doctorul, prefăcătoria, minciuna şi ruşinea – toate astea vor fi rămas în trecut. Toate vor fi în urma mea precum coada Saint-Bernard-ului. Pînă atunci n-am făcut niciodată diferenţa între cele două timpuri, însă atunci, în ziua aceea, la medic, am învăţat următorul lucru: cînd ai necazuri, cînd ţi-e greu, trebuie să te gîndeşti la ce vine după aceea. E ca păşunea de la întoarcere.)

Medicul îi scrise o reţetă, din obişnuinţă, apoi se răzgîndi şi îi dădu două beţişoare de sulf ambalate în celofan. Atunci băiatul înghiţi în sec şi se întoarse de pe păşunea pe care o străbătea deja în gînd:

— Cît vă datorez, domnule?

— Cîţi bani ai? întrebă medicul.

— Două milioane, domnule, zise băiatul.

(Mergea deja pe păşune şi reteza cu băţul capetele clopoţeilor. Vila doctorului, cîinele şi toate celelalte se aflau deja în urma lui. Chiar să fi vrut, nu se mai putea întoarce – putea doar să se învîrtă în cerc, ca un cîine care vrea să-şi prindă coada cu dinţii.)

— Şi ce se poate cumpăra cu două milioane, tinere?

— Nu ştiu, domnule.

(Ba ştia. Un ou. Cel mult.)

— Nimic, zise doctorul.

(Dar el era deja aproape de casa lui. De fapt, era deja pe pod şi privea apa curgînd, ca vremea.)

Mergea deci pe malul rîului, spre sat. Se întorcea învingător. Într-un buzunar avea cele două milioane în

bancnote de pe vremea războiului, iar în celălalt două beţişoare de sulf învelite în celofan.

Şi deja le vedea: pe Anna, sora lui, şi pe maică-sa stînd în uşă. Anna sîngera între degete.

Va arunca beţişoarele pe masă şi va zice:

— Trebuie amestecate cu grăsime. Te ungi seara, înainte de culcare.

Va uita pentru o clipă (intenţionat), ca apoi să-şi amintească. Va arunca bancnotele pe masă:

— N-a vrut să-i ia, va spune. N-au nici o valoare. Ştie şi el că n-au nici o valoare.

Dar mai întîi va sta pe pod şi va privi cum curge apa.

Şi-o închipuia pe maică-sa amestecînd beţişoarele de sulf într-un castron de tablă. Ca pe gălbenuşuri. Îţi venea să le mănînci.

Mergea pe malul rîului, către sat. Învingător peste vremi, însă la fel de neputincios în faţa florilor şi a păşunii.

Pisoii

În liliacul din spatele casei băiatul găsi patru pisoi orbi. Deşi după scîncetele jalnice înţelese că cineva îi despărţise de mama lor, care îi căuta acum, cu siguranţă, în celălalt capăt al satului, mieunînd pe acoperişuri, nădăjduia totuşi că o să-i adopte o altă pisică, fie una fără pui, fie una stearpă, fie una pur şi simplu mai inimoasă.

Trebuie să mărturisim că băiatul intrase în grădină ca să fure coacăze. Stătea culcat pe spate sub tufă şi smulgea frunzele. Ciorchinii roşii atîrnau deasupra capului său ca nişte cercei. Cei mai de jos erau stropiţi cu picături fine de noroi – cu o seară în urmă plouase. Coacăzul se afla chiar după gardul viu de liliac.

Pisoilor li se păru, chit că nu puteau vedea, că se apropia de ei un ditamai motanul. Nu ştiau că băiatul fura coacăze şi că, în acelaşi timp, mai vîna şi păsări. Scînceau ca nişte copilaşi.

Băiatul alergă acasă şi înmuie într-o farfurie de tablă puţină pîine în nişte lapte, apoi împinse pe rînd boticurile pisoilor în farfurie. Nu făceau decît să scîncească neputincioşi şi să strîngă din pleoapele urduroase.

Asta se petrecea seara.

Dimineaţa devreme, înainte să ducă la păscut vacile domnului Molnár, deci în zorii zilei, trecu prin grădina din spatele casei ca să vadă ce mai făceau pisoiaşii, dacă nu cumva peste noapte îi adoptase vreo pisică fără pui, vreo pisică stearpă ori vreo altă pisică mai inimoasă. Tremurau în rouă, fără să dea alt semn de viaţă. Farfuria stătea lîngă ei, neatinsă. Dar pîinea se umflase, înghiţise laptele.

„Nu există dreptate pe lume”, îşi zise băiatul în sinea

lui. „Nici printre oameni, nici printre pisici!”

Zări lîngă el o piatră mai mare, o ridică şi o lăsă brusc să cadă. Unul dintre pisoi şuieră ca o jucărie de cauciuc, iar capul îi rămase sub piatră. Doar lăbuţele se întinseră şi se contractară. Între gheare se ivi atunci un evantai rozaliu. Cînd ridică piatra, văzu căpşorul pisoiului plin de sînge şi un ochi verzui-auriu sub pleoapa sfîşiată. Copilul ţipă şi ridică iarăşi piatra.

Îi trebui o oră ca să-i omoare pe toţi.

(Văzîndu-l atît de îmbujorat şi de îngrozit, tremurînd tot în faţa lui, de parcă era bolnav, domnul Molnár nu zise nimic.)

Îi îngropă abia spre seară, lîngă gardul viu de liliac. Odată cu pisoii îngropă şi piatra. Nu puse nici un semn.

Pe cînd îl despăducheau

— Andi, mai rămîi după ore, zice doamna Rigó, învăţătoarea lui.

Nu spune: Andréas Sám. Ci doar Andi... Asta înseamnă că iar trebuie să-i cureţe coteţul de păsări – sînt deja două-trei luni de cînd n-a mai făcut asta.

Şi-n vreme ce toţi pleacă trîntind băncile, el stă ruşinat, gîndindu-se cum după aceea doamna Rigó o să-l cheme şi o să-i dea de mîncare. Bineînţeles, înainte de asta trebuie să se spele bine. Să-şi cureţe cu-n beţişor murdăria de sub unghii şi să-şi clătească gura.

Însă nu se poate împiedica să nu se gîndească la ceea ce vine înainte de asta, înainte de spălat. La găinaţul uscat care i se aşază pe limbă şi îi intră în plămîni. Nările i se lipesc din cauza prafului. Mătură şi freacă, stînd în genunchi. Cînd nu-şi mai poate ţine răsuflarea, ridică două ţigle de pe acoperiş şi scoate capul afară. Capul lui cu părul vîlvoi în vîrful gîtului lung şi subţire, deasupra coteţului, seamănă cu o ciupercă otrăvitoare. Saliva îi e groasă şi maronie, ca un găinaţ proaspăt.

După aceea pune ţiglele la loc şi iese de-a-ndărătelea, tîrîndu-se. Cînd simte sub picior treapta scării, prinde cu ambele mîini ligheanul vechi, crăpat pe margini şi cu smalţul sărit, plin cu găinaţ învîrtoşat, de culoarea cenuşii. Sprijină mătura scurtă de un colţ al latrinei din fundul curţii, iar găinaţul îl împrăştie printre tufele de trandafiri.

E toamnă, trandafirii încep deja să se scuture. Cîteva petale albe au căzut pe frunzele uscate. Un trandafir roşu-aprins scînteiază ca soarele la asfinţit. Pentru o clipă mireasma lui îi umple nările, iar băiatul îl atinge uşor cu nasul. Trandafirul se năruie îndată şi aerul începe să

miroasă a ardei iute pus la uscat.

Acum se spală în copaia de lemn de lîngă magazia de vreascuri. La început apa e atît de limpede, încît în ea se oglindesc norii. Cînd se apleacă mai bine, îşi vede chipul. Fundul copăii e căptuşit cu o catifea verzuie.

Înalţă capul din copaie.

Păduchii de găină plutesc la suprafaţă.

Încă mai simte în gură gustul pulpelor de pui prost jumulite.

Apoi bate (nu-şi închipuie, chiar bate) la uşa de sticlă. Îi deschide Attila, fiul doamnei Rigó, de-o vîrstă cu el. Băiatul calcă desculţ pe chilim – care e aidoma fundului copăii, catifelat. I s-a pregătit cina în bucătărie. Masa e acoperită cu o muşama în carouri, ce miroase a lapte prins. În farfurie, jumări, un pic cam uscate. Într-un castron alb de porţelan – mere rumene şi o portocală.

Îi e foame, dar nu poate mînca, fiindcă îl studiază. Plimbă prin gură un dumicat unsuros. Îşi foieşte picioarele sub masă. Nu vede, dar ştie – pe beton rămîn urmele tălpilor lui umede. Mîine o să-i pară rău, cînd o să-i fie foame.

Închide ochii – portocala seamănă cu un trandafir.

Se ridică şi mulţumeşte îndatoritor.

Doamna Rigó îi pune într-o pungă jumările pe care nu le-a putut mînca. Îi mai dă şi un măr, pe care el, fîstîcit, îl bagă în sîn.

Închide ochii – portocala seamănă cu un soare la asfinţit.

Iar acasă, puţin mai tîrziu: stă în pat, culcat pe burtă, gol, doar capul îi iese din plapumă. Mama şi sora lui, Anna, îl despăduchează. Îi cercetează părul şi apoi cusăturile cămăşii. Şi în vreme ce mama îi răvăşeşte părul, făcînd păduchii să pocnească între unghii, pe el îl răpune somnul,

brusc, ca un leşin. Nu ştie de ce, dar îi vine să plîngă. Însă nici pentru asta nu are putere. Simte doar mirosul casei lui, al aşternutului său şi i se iveşte în minte trandafirul acela roşu care s-a năruit. Pentru o clipă trandafirul acela străluceşte în mintea lui cu atîta forţă, încît, strîngînd ochii ca la o lumină puternică, poate să-i simtă mirosul – miros de ardei iute.

Sînt ultimele lucruri pe care le mai poate distinge clar. Acel miros neaşteptat şi strălucirea. Acea străfulgerare roşu-aprins.

I se închid pleoapele şi alunecă în somn ca într-un leşin. Încă mai aude venind parcă de la mari depărtări, de undeva, dintr-o grădină de trandafiri, glasul surorii lui, Anna:

— Uită-te la el unde s-a ascuns, blestematul! La subsuoară. Credea că aici n-o să-l găsesc!

Povestea ciupercilor

— E simplu, aici n-a căutat nimeni, zise băiatul.

— Doamne, strigă încîntată doamna Sám şi deşertă în iarbă conurile de brad.

Se aflau în poiană, la intrarea în Pădurea Grofului. Soarele scălda într-o lumină roşie frunzele uscate şi acele de pin. Mirosea a fîn putred şi a răşină.

— Aici n-a căutat nimeni, repetă băiatul.

Dar nu se mişcau din loc. Stăteau şi priveau uluiţi. De jur-împrejurul lor, la marginea poienii, creşteau nişte ciuperci mari, oacheşe ca nişte pîiniţe rotunde.

— Cînd am mai trecut pe-aici nu erau, zise Anna.

— Da, spuse doamna Sám sfătos, hribii cresc în cîteva ore. Mai ales după ploaie.

— Cînd ne-am dus la Stejarul Crăiesc, zise băiatul, ploua.

— Da, încuviinţă doamna Sám, fulgera la apus. Probabil că ploaia a trecut pe-acolo.

— Am impresia că pămîntul e încă umed, zise Anna şi rîcîi cu piciorul stratul de frunze uscate.

Dar nimeni nu se ducea încă să adune ciuperci. Stăteau şi le priveau. Li se părea că le văd crescînd sub ochii lor. Că le văd sfredelind pămîntul undeva în adîncuri, asemenea unor rîme ciudate; apoi stratul de frunze uscate se ridica. Şi de sub pămînt se iveau pălăriile lor oacheşe şi lucioase, ca un aluat rumenit care tot creşte.

La început le-au cules cu băgare de seamă, săpînd cu degetele în stratul de frunze umede care le adăpostea rădăcina. Apoi, brusc, parcă părîndu-li-se că i-ar putea surprinde cineva, începură să le smulgă, să le rupă şi să le îndese în desaga din care deşertaseră conurile de brad.

Toată toamna cutreieraseră pădurea, adunînd conuri de brad, şi abia dacă găsiseră uneori cîte-o ciupercă.

— Uite, zise băiatul, domnul Molnár se trezeşte la trei şi pleacă undeva departe, chiar pînă la Keszthely, cred. De obicei ciupercile cresc în desişul pădurii.

— Să nu povesteşti nimănui despre asta, spuse Anna cu dojană în glas. Să nu începi să te dai mare.

— Aşa e, zise doamna Sám. Le-am găsit pe după Stejarul Crăiesc. Aşa o să spunem.

— Domnul Molnár spune că fiecare are un loc al lui de unde culege hribi, zise băiatul. Pe care nu-l arată nimănui.

— Mă tem doar să nu dea careva peste noi aici, zise Anna. E chiar în drum. E de-ajuns să se întoarcă cineva în sat cu vaca.

— Trebuie s-o întreb pe doamna Szabó cum se usucă, spuse doamna Sám. Să fac provizii pentru iarnă.

— E simplu, se taie aşa, pe lung, zise băiatul. Apoi se usucă pe un cearşaf alb. Doamna Molnár le usucă pe acoperiş.

— Pe acoperiş? întrebă Anna neîncrezătoare.

— Da, pe acoperişul coteţului de păsări, răspunse băiatul. Întîi întinde cearşaful, apoi aşază pe el ciupercile tăiate. Cînd apune soarele, le strînge. Asta-i tot.

Pe cele mici nu le culegeau. Le lăsau să crească.

— Deci, nici o vorbă nimănui, repetă doamna Sám. Le-am găsit pe după Stejarul Crăiesc, dacă întreabă cineva.

— În ce mă priveşte, zise Anna, eu n-o să bat toba.

— Sînt unii care pot să-şi dea seama de unde au fost culese ciupercile doar uitîndu-se la ele, spuse băiatul. Le privesc doar şi-şi dau seama.

— Spune asta, zise Anna, ca să se poată lăuda în faţa domnului Molnár şi a ţiganului ăluia de Virág, care e noul

lui prieten.

— Nu ştiu ce-o fi găsind la Virág ăsta, spuse doamna Sám.

O luaseră pe scurtătură, peste păşunea jilavă.

Spre apus, deasupra satului, se înălţau nori purpurii. Se uitau la nori şi mergeau tăcuţi prin iarba udă. Întîi a purtat desaga doamna Sám. Apoi a ajutat-o Anna. Andi mergea înaintea lor, răscolind muşuroaiele de cîrtiţă cu nuiaua lui de arţar.

— Bună seara, doamnă Sám, zise bătrînul Horváth. Azi am fost vrednici, ai?

— Bună seara, domnu' Horváth, răspunse doamna Sám şi mută desaga pe umărul celălalt.

Bătrînul împunse cu vîrful bastonului o ciupercă rostogolită la picioarele lui.

— Iete, zice el, la ce vă trebuie hribi ţigăneşti?

— Cum ţigăneşti, domnule Horváth? întrebă băiatul.

— Vă sfătuiesc, doamnă Sám, zise ţăranul, să le aruncaţi cît ai clipi. Şi asta nu pe ogorul meu, ci în rîu, după sat... Doamne, dacă nu-i întîlneam la timp, din toată familia asta cinstită ar fi rămas doar un tată nebun!

Doamna Sám lăsă desaga jos şi dădu să spună ceva. Dar nu zise nimic. Doar îl prinse de mînă pe băiat şi o porniră toţi trei spre rîu.

Perele

Ţăranul se urcă în copac şi scutură crengile; perele cad cu un zgomot surd în iarbă. Cele mai coapte plesnesc şi din ele se scurge miezul întunecat, de culoarea smochinelor coapte. Îmbătate de dulceaţă, viespile dau năvală. Ţărăncile cu miros înţepător de sudoare culeg perele din pom cu mîinile lor arse de soare, căutîndu-le pe cele mai puţin coapte şi mai zemoase.

Băiatul, care a adunat şi a legat spice toată după-amiaza, duce o pară la nas, apoi muşcă din ea sau o aruncă deoparte, ca să nu se adune viespile.

— Ia te uită, zice doamna Molnár, noua stăpînă a băiatului, la micuţul Sám cum alege perele. Doamne iartă-mă, cu nasul, precum cîinii. Ar trebui să-l luăm cu noi la vînătoare. Şi aşa avem prea puţini cîini destoinici...

Caii

Băiatul stătea întins pe spate pe lada de lemn şi se holba la norii de fum care se tîrau pe tavan. Din cînd în cînd, de după perdeaua de fum se iveau grinzile negre şi unsuroase, înnegrite de o funingine groasă şi lucioasă. Rafalele de vînt izgoneau din godinul de tablă albă limbi de fum, care fîlfîiau o clipă în jurul burlanului subţire, ca o coamă. Lampa cu petrol străpungea perdeaua de fum şi sfîrîia. Argila umezită duhnea a urină de cal. Încăperea fusese folosită mai demult ca grajd şi, deşi era făţuită acum cu argilă galbenă ca ceara, mirosul persista. Umezeala urca de la pămînt pe pereţii de paiantă şi îi rodea ca un acid.

Afară ningea, iar pe sub ferestre şi pe sub uşă vîntul arunca pumni de ace de cristal. În sobă conurile jilave sfîrîiau precum saliva pe nişte buze fierbinţi.

— O să vă daţi duhul aici! zise soldatul frecîndu-şi ochii orbiţi de fum.

— Ne-am obişnuit, răspunse băiatul, întindeţi cerga pe jos, aici o să vă fie mai cald. Şi e mai puţin fum.

Soldatul, un rezervist mustăcios, întinse cerga lîngă băiat şi se apucă să-şi cîrpească şaua udă. Băiatul stătea lungit lîngă el pe lada tare, învelit cu paltonul vechi al tatălui său. Tremura şi, cu ochii închişi, doar după miros – ascuţit ca al unui şoricar într-un soi de aţipeală bolnăvicioasă, urmărea tot ce se petrecea în jurul lui. Mirosul înţepător de urină de cal, mirosul de lut umed, asemănător cu cel de aluat proaspăt, mirosul rînced al petrolului, mirosul proaspăt de răşină. Şi mirosul de grajd adus de soldat. (Era unul dintre rîndaşii care fuseseră încartiruiţi acolo.)

Deodată auzi pe cineva scuturîndu-şi zăpada de pe încălţări în faţa uşii. Era celălalt rîndaş. Vîrî capul pe uşa întredeschisă şi zise, de parcă vestea căderea Imperiului Otoman:

— A căzut Sultan!

Băiatul se ridică iute. Soldatul înfipse pieziş acul în şa şi ieşi în grabă. Băiatul îl urmă.

Flacăra lămpii fîlfîia prin grajd ca o bufniţă speriată.

Sultan zăcea într-o rînă pe rumeguşul fin, nemişcat. Ochii îi erau de un vineţiu-închis, fără nici o scînteie în ei. Doar pe frunte îi strălucea încă semiluna argintie.

— Sultan! strigă soldatul împungîndu-l cu piciorul în crupă. Nu te lăsa, Sultan!

Sultan zăcea ţeapăn, ca un monument răsturnat.

Celălalt soldat, cel mai bătrîn, spuse:

— Ce-o să mai zbiere mîine maiorul la noi. Şi încearcă să-l faci să priceapă că nu mai e fîn. „Fură – zice –, fă rost, găseşte.” Da’ cum să faci rost, cum să găseşti, ’tu-i soarele!... Nu se cade să furi, da’ caii tre’ să aibă fîn. Chiar de-ar fi să crăpăm cu toţii. Cum s-o scoţi la capăt! Ei, acu’ fă-l tu să priceapă, dacă poţi!

Apoi îi dădu calului un bocanc în coaste. Sultan mişcă doar capul, neputincios.

— Şi asta o să-l urmeze în curînd, zise tînărul soldat şi-i trase Bulei un bocanc în crupă. Iapa, Bula, se legănă pe picioarele subţiri, dar nu se prăbuşi.

— ’Aide, fă-l tu să priceapă! spuse mustăciosul cu mîhnire. Fă rost, zice, găseşte de undeva!

— Trebuie proptiţi cumva, zise tînărul soldat. Nu se poate ca maiorul să-i găsească aşa.

Aduseră la repezeală nişte frînghii pe care le aruncară peste grinzile din tavan, de deasupra iepei. O frînghie i-o trecură pe după picioarele din faţă, cam în jurul burţii, o

alta pe dinaintea crupei. După care traseră de frînghie. Băiatul ţinea lampa, apărînd flacăra cu degetele îngheţate.

Pentru monumentul de Sultan fură nevoiţi să mai cheme nişte soldaţi din vecini. Aruncară iarăşi frînghiile peste grinzi, apoi le traseră pe sub burta lui Sultan şi pe după picioarele din faţă, ca şi mai înainte. Soldaţii începură să strige laolaltă: „Hu! Hu!” şi calul se ridică încet, ţeapăn şi verde ca bronzul.

Dimineaţă băiatul alergă în grajd. (Aici fusese şi mai înainte grajd, iar după aceea o magazie de lemne, unde mătuşa lui ţinea talaş pentru soba cea mare.) Înăuntru era frig, ceaţa se strînsese lîngă tavan. Caii pluteau deasupra pămîntului, ca nişte monumente în zorii unei zile de iarnă. Capul Bulei atîrna ţeapăn, atingînd pămîntul, şi, legănat de vînt de colo-colo, trasa în rumeguş aceeaşi linie, la nesfîrşit. Capul lui Sultan rămăsese agăţat între stinghiile înalte, deasupra ieslei, unde se mai afla o mînă de fîn mucegăit, iar strălucirea stinsă a semilunii sale se întrezărea în penumbră.

La puţin timp după aceea sosi maiorul, gîfîind, roşu la faţă de furie şi frig. Rîndaşii stăteau în faţa lui în zăpada pînă la genunchi, în poziţie de drepţi, buhăiţi de nesomn. Maiorul îi ameninţă cu Curtea Marţială. Grefierul întocmea procesul-verbal, care îi era dictat de veterinarul civil. Apoi plecă împreună cu ordonanţa, înjurînd. Soldaţii intrară fără o vorbă în grajd şi slăbiră frînghiile. Bula se prăvăli în talaşul fin. Apoi se răsturnă şi monumentul lui Sultan, ca la revoluţie.

— Crapă! zise mustăciosul. Ştiam eu c-o să crapi!

Pîntecul mîrţoagei răsună ca bronzul.

Soldaţii încărcară mortăciunile pe sanie şi le duseră la cimitirul pentru cai. Sania era trasă de o mîrţoagă bătrînă,

pe care se putea vedea că avea să ajungă şi ea curînd acolo. În urma săniei tropăiau un băiat cu inima cernită (pe nume Andi) şi un cîine pe care-l strigau Dingo.

Omul care venea de departe

Trei zile şi trei nopţi au trecut soldaţii prin faţa casei noastre. Vă puteţi închipui cîţi soldaţi înseamnă asta, dacă trec trei zile şi trei nopţi prin faţa casei voastre, fără întrerupere! Au mers pe jos şi în căruţă, pe cai şi în camioane. Timp de trei zile şi trei nopţi. Şi-n vremea asta eu am stat la adăpostul liliacului. A treia zi după-amiază a trecut şi ultimul soldat. Rămăsese mult în urma celorlalţi. Avea capul bandajat, iar pe umăr ducea un papagal. Abia după ce-a trecut, am zbughit-o afară din liliac şi am ieşit în uliţă. Nimic nu te lăsa să ghiceşti că trei zile au trecut prin sat soldaţii. Poate doar liniştea.

Deja îmi părea un pic rău că nu mai e nici un soldat care să treacă prin sat. Atunci cînd trei zile şi trei nopţi trec soldaţii prin faţa casei tale, începi deja să te deprinzi cu ei. După aceea totul ţi se pare pustiu. Nimeni care să încalece pe cai, nimeni care să cînte la armonică.

Atunci am zărit în capătul satului o căruţă ivindu-se dintr-un nor de praf şi mi-am zis că soldaţii se apropiau din nou. Dar era doar o singură căruţă, mică şi caraghioasă. La care erau înhămaţi doi catîri (de fapt catîrce, după cum mi-am dat seama mai tîrziu). Colbul le schimbase într-atît culoarea, că semănau mai degrabă cu doi şoareci ieşiţi din sacul cu făină.

Cum la ora aia în sat nu mai era nimeni care să stea pe uliţă şi să caşte gura la cine trecea, bărbatul mi s-a adresat mie. A spus ceva într-o limbă străină şi nu l-am înţeles prea bine. Ştiam doar că atunci cînd un bărbat şi o femeie vin de departe într-o căruţă atît de mică, au în mod sigur nevoie de apă. De aceea am zis:

— Desigur, veniţi de departe, nu?

Am ştiut că or să mă înţeleagă. Odată tata mi-a explicat că doi oameni care vorbesc limbi diferite se pot totuşi înţelege dacă sînt nişte persoane de bună-credinţă şi cu judecată. În astfel de situaţii trebuie doar să vorbeşti rar şi limpede şi, bineînţeles, să nu pui întrebări dificile. De aceea i-am întrebat cît se poate de domol şi de simplu dacă vin de departe, în plus, am arătat cu mîna în direcţia din care au venit. Voiam astfel să lămuresc sensul cuvintelor mele.

— Tinere, a spus bărbatul coborînd din căruţă, e de-ajuns să ştii că venim de departe şi că sîntem grăbiţi. Spune-ne mai bine unde putem adăpa catîrcele astea.

— Şi eu, care gîndeam că-s catîri, am zis. Deşi mai degrabă seamănă cu nişte şoareci. Cît despre apă, puteţi veni în curtea noastră.

Atunci bărbatul a apucat catîrca de-o ureche şi a băgat căruţa în curtea noastră. Eu am alergat în casă să-i spun mamei că s-a abătut pe la noi un bărbat care vine de departe şi care vorbeşte în aşa fel încît omul se poate înţelege bine cu el, chit că e străin. Am luat o găleată şi am adus apă de la fîntîna din colţ. Cum rudele noastre nu se întorseseră din lagăr, curtea şi grajdul erau pe mîna mea. I-am zis, deci, bărbatului că poate deshăma catîrcele.

În vreme ce el se spăla pe faţă (femeia rămăsese în căruţă), l-am întrebat dacă pe drum nu l-a întîlnit cumva pe tatăl meu. Fiindcă, atunci cînd omul vine de departe, în mod sigur întîlneşte multă lume. I-am spus că tatăl meu e înalt, un pic adus de spate, că poartă pălărie cu boruri tari, ochelari cu ramă de metal şi baston cu vîrf de fier.

— A fost luat acum doi-trei ani, am zis, şi de-atunci nu mai avem nici o veste de la el.

Bărbatul mi-a răspuns că într-adevăr a întîlnit multă

lume pe drum, fiindcă, atunci cînd omul vine de departe, întîlneşte multă lume.

— Erau printre ei, a spus, şi cîţiva cu pălărie neagră şi baston.

Unul din ei era, fără îndoială, tatăl meu.

— Merge, am zis eu, cam caraghios, fiindcă are platfus.

Şi l-am întrebat dacă nu cumva printre oamenii pe care-i întîlnise şi care purtau pălărie neagră şi baston era vreunul care avea un mers cam ciudat.

— Se poate, a răspuns bărbatul, ca unul dintre oamenii pe care i-am întîlnit să fi avut platfus. Cînd omul bate drumurile cu lunile, atunci sigur întîlneşte şi pe cineva cu mers caraghios.

— Cînd a plecat de-acasă, am zis, purta o redingotă şi nişte pantaloni închişi la culoare, cu dungi albe. Îşi pieptăna părul cu cărare la mijloc şi avea guler înalt, de gumilastic.

Poate o fi întîlnit în drum un asemenea om.

— O, a rîs bărbatul – gîndind poate că eram ori un mare mincinos, ori o fire glumeaţă am întîlnit într-adevăr un asemenea om. Avea o pălărie neagră cu boruri tari, ochelari cu ramă de fier, baston şi toate celelalte. Avea un mers caraghios şi purta redingotă neagră şi pantaloni cu dungi albe. Avea un guler înalt, de gumilastic. Asta era, a zis, acum patru ani, la Bucureşti. Omul ăsta era, tinere, ministrul japonez al industriei grele.

Pagini dintr-un album de catifea

1

În pădure se lăsase brusc întunericul. Mama avea o presimţire stranie, o bănuială neliniştitoare, aşa că ne luă de mînă şi stărui să ne întoarcem. Tîram pe rînd desaga cu conuri de brad, nevrînd să renunţăm la acea recoltă bogată, trista recoltă a toamnei noastre. Mama nu se înşelase. Ajungînd în sat, am văzut lumină în casa rudelor noastre: de după geam se zărea o lumină fantomatică, asemenea unei flăcări de gaz. Am început să tremurăm. Oare mama dorea întoarcerea lor? Oare inima ei bună putea ierta totul? De bună seamă. Fiindcă atunci cînd am intrat în curte, nu fără o teamă superstiţioasă, şi cînd am ciocănit în uşa doamnei Rebecca, mama s-a tras înapoi. Fără îndoială, se aştepta să-l găsească pe tata acolo, să-i vadă pe toţi verii şi pe toate rudele laolaltă, cu toţii împăcaţi de-acum de suferinţele lor comune şi de calvarul întregului neam. Dar în casă am aflat-o doar pe mătuşa Rebecca, iar vederea ei nu ne-a liniştit defel. De groază, în prima clipă nu ne-am putut găsi cuvintele. Doamne, cum se mai schimbase! Din părul ei des nu mai rămăsese aproape nici urmă, cocul i se lăsase, buclele de la tîmple erau pîrlite parcă de o flacără. Stătea în picioare, cu un sfeşnic greu cu şapte braţe în mînă, iar noi am băgat de seamă uimiţi că în el ardea doar o lumînare de stearină, celelalte braţe fiind goale. Acel sfeşnic cu o singură lumînare aprinsă era acolo, fără îndoială, ca să ne spună, prin absenţa flăcărilor, prin braţele sale moarte, ceea ce mătuşa Rebecca însăşi avea să ne înştiinţeze (clătinîndu-şi capul uscat, încet, cu demnitate şi cu o expresie plină de

subînţelesuri, întîi la stînga, apoi la dreapta, ca după aceea s-o ia de la capăt, şi mai domol): nu mai e! Oare în clipa aceea am fost cuprinşi de uşurare sau de o deznădejde mută? Tatăl meu – mort! Oricum, eu am manifestat faţă de moartea lui o neîncredere totală. Eram convins că mătuşa Rebecca nu spune adevărul, chiar dacă privirea şi mişcările capului ei aveau o rezonanţă tragică. Dar nu-mi păsa, totul mi se părea o minciună sfruntată, dorinţa doamnei Rebecca de a-mi şterge tatăl de pe faţa pămîntului într-un chip cît mai nedureros posibil – prin acea clătinare lentă a capului. Cu faţa aproape lipită de chipurile noastre (fiindcă devenise mioapă), atingîndu-ne uşor obrajii cu flacăra sfeşnicului, repeta acea clătinare negativă din cap pentru fiecare în parte, luîndu-şi de fiecare dată o nouă expresie, plină de subînţelesuri: un fel de compătimire sinceră pentru mama, un aer moralizator pentru Anna – acum ai mare grijă, nepoată! –, iar pentru mine o tainică bucurie răutăcioasă: credinţa ta în nemurirea lui va fi năruită curînd, îngîmfat mic, timpul o va învinge! Închizînd ochii cu subînţeles, zîmbind şiret, deşi chipul şi gura îi erau împietrite, ţinu multă vreme flacăra lumînării lîngă obrazul meu şi mă privi drept în ochi, mişcîndu-şi într-o parte şi-n alta nasul ei mare. Oare pantomima aceea a ei mai avea şi altă semnificaţie? Ce se mai ascundea în spatele lucirii demente a ochilor ei mari? Mi se părea că acea bucurie răutăcioasă trăda dorinţa de-a mă înştiinţa că tatăl meu nu numai că nu se sfîrşise ca un erou, cu o frază nemuritoare pe buze, care va fi ţinută minte şi citată ca pildă de comportament filosofic şi de blîndă înţelepciune în faţa unei morţi măreţe, ci că dimpotrivă, în faţa călăilor lui... Oh, nu mă îndoiesc de asta! În mod sigur a presimţit semnificaţia jocului perfid în care a fost atras şi, atunci cînd l-au pus în stînga, împreună

cu femeile şi copiii, cu bolnavii şi cu cei inapţi de muncă (fiindcă el era toate astea la un loc, un mare bolnav şi o femeie isterică, o femeie veşnic însărcinată cu o imensă tumoare, dar şi un copil, un copil mare al timpului şi al neamului său, şi era şi inapt de muncă, de orice muncă, fizică ori intelectuală, deoarece curba genialităţii şi a activităţii sale se îndoia periculos, revenind în traiectoria sa circulară la punctul de plecare, la o totală negare de sine), aşadar, în stînga lui Dumnezeu şi a vieţii, s-a gîndit o clipă, doar o clipă, că era vorba de o glumă – avea un simţul umorului şi se pricepea de minune să iasă din situaţiile cele mai încurcate pentru a simţi cu siguranţă imediat după aceea, în viscerele şi în capul lui bezmetic, că a intrat de bunăvoie în tabăra morţii, prosteşte, că l-au amăgit ca pe-un copil... Ochii răutăcioşi ai doamnei Rebecca îţi dădeau posibilitatea să bănuieşti adevărul amar şi tragic: mergînd în acea colonie a neputincioşilor şi bolnavilor, printre femei îngrozite şi copii speriaţi, mergînd cu ei şi alături de ei aşa, înalt şi încovoiat, fără ochelarii lui şi fără baston, pe care i le luaseră, cu paşi împleticiţi şi nesiguri în acea colonie a sacrificaţilor, ca păstorul cu turma lui, ca rabinul printre enoriaşii săi, ca profesorul în fruntea elevilor... a, nu! L-au lovit cu ciomegele şi bocancii, femeile l-au îmbărbătat şi l-au ridicat, iar el, vai, a plîns ca un copil mic, în vreme ce în jurul lui se răspîndea mirosul trupului său, duhoarea groaznică a intestinelor lui trădătoare.

2

Dintre rudele noastre s-a mai întors doar unchiul Andrei, ars şi el de un soare ciudat, de o strălucire

infernală care dădea pielii sale o culoare bolnăvicioasă, mucedă – pecetea nefastă a unui astru negru. A adus cu el cîntecele noilor vremuri, tristele balade din lagăre şi bocetele de rabin, pe care le îngîna cu jumătate de gură, neavînd ureche, ori le cînta la ocarină, scoţînd ţipete ca de bufniţă.

La o zi sau două de la întoarcere, se apucă să sape pămîntul din grajdul unde fuseseră cîndva adăpostiţi caii armatei, iar împotrivirile mătuşii Rebecca se dovediră zadarnice. Ţărîna scoasă din adîncuri era jilavă şi duhnea a urină de cal. Curînd, capul unchiului Andrei dispăru în groapa pe care-o săpase, iar cînd îi dădea ordine scurte mătuşii Rebecca, glasul lui răzbătea ca dintr-un mormînt. Spre mirarea mea, am văzut-o la puţin timp după aceea pe mătuşa Rebecca scoţînd din gaura aceea fetidă un balot de stambă imprimată cu trandafiri ţipători, roşii şi albaştri! Aşeza la picioarele ei prada aceea, trandafirii aceia care se împleteau în textura stambei ca nişte splendizi peşti din adîncuri. Ce mai captură! Privind primii trandafiri, încă rari şi mici, abia îmbobociţi, acea plevuşcă încurcată în ochiurile ţesăturii, unde stătuse multă vreme şi începuse să putrezească şi să pută, mătuşă-mea se apucă să tragă nerăbdătoare de pînză. Oh, ce nenorocire! Balotul acela uriaş, îngropat aici în ajunul războiului, învelit în hîrtie cerată şi pus într-o ladă de lemn, fusese mîncat în întregime de urina acidă a cailor, care prefăcuse totul în praf şi pulbere – trandafirii duhneau ca nişte peşti stricaţi. A doua zi, mătuşa Rebecca a încercat să salveze ce se mai putea: a întins plasa aceea imensă pe gard, împăturită în cinci, bizuindu-se, desigur, pe influenţa binefăcătoare a soarelui. Aşadar, în jurul casei s-a ivit peste noapte un gard viu de trandafiri agăţători, ca în jurul vechilor castele, însă curtea trăznea a urină. Zadarnic. Pe stambă se vedeau

doar efectele funeste ale timpului şi beznei, ale pămîntului şi ale jetului de chihlimbar pe care, în anii războiului, caii armatei îl trimiseseră în adîncurile pămîntului, pieziş, ca pe o rază de soare. Cu lacrimi în ochi, mătuşa Rebecca a încercat să salveze singura sa avuţie, acea mină de aur dosită, aşa că a început să taie cu foarfecă bucăţi de pînză cam de-un cot, dar pînă la urmă oricum a trebuit să arunce totul la gunoi, fiindcă stamba se destrăma între degetele ei ca o pînză de păianjen. Toată noaptea ea şi unchiul Andrei, ferindu-se de săteni, au aruncat cu furcile trandafirii ăia mucezi la grămada de gunoi.

O, cîte blesteme au căzut în noaptea aceea asupra sculelor grele ale cailor de cavalerie, cîte anateme crîncene şi cîte comparaţii strălucite şi teribile.

3

Poate sub influenţa tatălui nostru, influenţă în ale cărei capcane funeste se ferise să cadă cît el fusese în viaţă, mama a început să cocheteze cu ideea de-a construi singură o maşină de tricotat – din scînduri şi spiţe luate de la umbrele vechi. Cu toată aplecarea ei pentru lucrul manual, în care atingea perfecţiunea atît în iuţeală, cît şi în frumuseţea lucrăturii, cu toate că andrelele ei din spiţe de bicicletă deveniseră o adevărată manufactură în stare să aprovizioneze tot ţinutul, mama se pregătea să-şi extindă activitatea, astfel încît atelierul ei, cu maşina de tricotat meşterită chiar de ea, să înceapă să aprovizioneze întregul judeţ. Prin asta ne înlesnea nouă, soră-mii şi mie, „retragerea de la cîmp”, cum zicea ea, şi ne reda demnitatea de orăşeni. Din nefericire, mama a trebuit să renunţe la ideea ei, cu inima grea, chiar după primele

încercări – nu reuşea să găsească umbrele vechi. A continuat aşadar să lucreze de mînă noaptea, la lumina lămpii cu petrol în care ardea încă vechiul seu din vremea războiului, amestecat cu petrol şi vacs, fluturîndu-şi andrelele lucioase, ca de platină. Andrelele alea două... Spun două andrele, dar ar trebui mai degrabă să lămuresc faptul că în setul acela de tricotat intrau deopotrivă şi degetele ei, nu doar ca parte a mîinii, ca nişte executanţi ai voinţei, ci şi ca parte a setului de tricotat, la fel ca andrelele. Aici mă gîndesc în primul rînd la degetele arătătoare întinse, pentru care cele două andrele metalice (şi ele meşterite tot de ea) erau doar nişte prelungiri. Fără să-şi dea seama, mama îşi făcuse deja propria maşină de tricotat: în carnea moale a degetului arătător, pe unde trecea firul subţire, se săpase un canal fin, ca pe sub coarda dură şi metalică a unui instrument muzical. Acea duzină de andrele în mişcare, acea scriitură stranie, urzea ca pe-un basm lungi pagini albe de tricot din lînă de angora, şi, dacă suflai puful acela înfoiat, dîndu-l la o parte, descopereai motive magice, aidoma celor de pe chilimurile orientale. Secretul iscusinţei mamei era cît se poate de simplu: nu se repeta niciodată. Dacă doamna Fanika îi comanda un pulover identic cu al domnişoarei Maria, mama, neputîndu-se împotrivi orgoliului mărunt al frumoaselor satului, accepta comanda fără nici o obiecţie, dar făcea o variaţie pe tema dată, care semăna doar la o primă privire cu modelul, şi crea astfel, modificînd scriitura şi motivele, un stil cu totul nou, identic – în aparenţă – cu cel dinainte, destul ca să recunoşti mîna maestrului, amprenta sa personală, inconfundabilă. Făcea lucrul ăsta din motive pur practice – pentru prestigiul firmei, produsele ei trebuiau să fie unicate, deci irepetabile chiar pentru ea însăşi. Afacerile îi mergeau din plin. Însă

asta nu dură mult timp. Femeile din sat şi văduvele de război, încurajate de exemplul ei şi de o admiraţie sinceră (care, bineînţeles, aşa cum se întîmplă de obicei, se va transforma curînd în pizmă şi bîrfa), au început şi ele să împletească în serile lungi de iarnă, întîi cu stîngăcie, apoi cu mai multă pricepere, pînă cînd scriitura lor a devenit foarte asemănătoare cu a ei, o imitaţie impecabilă a originalului, însă totuşi o imitaţie, destul de iscusită ca să-i înşele pe neştiutori, să-i împiedice să vadă cît de sărace erau făcăturile acelea lipsite de sinceritatea subtilă a adevăratei inspiraţii, a trăirii autentice. La început mama a încercat să se opună acestui val de imitaţii schimbîndu-şi scriitura, dînd iscusinţei sale forma unei virtuozităţi neatrăgătoare şi descurajante, dar zadarnic. Măiestria ei, dobîndită cu chin şi trudă în lungile nopţi de nesomn, împletind cu însufleţire, deşirînd după capriciile inspiraţiei, s-a răspîndit în toate casele din sat, fiind imitată cu neruşinare. Văzînd că şarlatanii sînt în stare să-i schimonosească virtuozitatea, a adoptat simplitatea, nuditatea stilului, neuitînd să strecoare între ochiurile împletiturii cîte un motiv misterios, trandafirul mistic al inspiraţiei şi pecetea harului. Zadarnic. Trandafiri contrafăcuţi au început să se ivească pe tricotajele din lînă de angora exact în aceleaşi locuri ca şi ai ei, trandafiri artificiali, pe care neiniţiaţii nu reuşeau să-i deosebească de cei adevăraţi. (Nu trebuia decît să arunci o privire pe dosul împletiturii mamei, acolo unde era imprimat negativul simetric al lucrăturii sale, ca să-ţi dai seama, după noduri şi semne, după ramificaţiile mărunte ale împletiturii, cîtă trudă fusese necesară ca din acele fire deşirate, din resturi şi capete să execute faţa lucrăturii, unde resturile şi trucurile acesteia nu se vedeau, unde toate se îmbinau curat şi uşor, parcă făcute dintr-un singur

fir, dintr-o unică zvîcnire. Pînă la urmă, după grele încercări şi insomnii, mama a renunţat la toate şi s-a întors la cîmp – rămăsese fără nici o comandă.

4

Urcăm în tren cu bagajele noastre sărăcăcioase, trăgînd după noi cortul pribegiei noastre, jalnica agoniseală a copilăriei mele. Veşnicul nostru geamantan, acum deja scorojit şi cu încuietorile ruginite, care se desfac tot timpul cu un zgomot surd, aidoma pistoalelor cu cremene, a supravieţuit potopului, singur şi părăsit, ca un coşciug. Acum în el zac, ca într-o urnă, tristele rămăşiţe ale tatălui meu, cenuşa lui: fotografiile şi documentele sale. Sînt acolo şi certificatul de naştere, şi diploma de absolvire, acea incredibilă Tora scrisă cu o caligrafie din vremuri îndepărtate, aproape mitice, mărturii preţioase ale poetului mort, arhiva istorică a suferinţei sale: copii după hotărîri judecătoreşti, hîrtii de la fabrica de perii din Subotica (pe care el a dus-o la faliment), decrete, hotărîri de numiri, promovări în postul de şef de staţie, apoi două scrisori ale sale – „Marele şi Micul Testament” –, cît şi biletul de externare din spitalul de la Kovin...

Ce m-o fi împins să ascund arhiva asta uluitoare în fundul geamantanului nostru, fără ştirea mamei? Fără îndoială, conştiinţa precoce că aceasta avea să fie singura moştenire a copilăriei mele, singura dovadă materială că existasem cîndva şi că tatăl meu existase la rîndul lui. Fiindcă fără toate acele documente şi fără acele fotografii, astăzi aş fi cu siguranţă convins că nimic din toate astea nu a existat, că totul e doar o poveste născocită mai apoi, visată, pe care mi-am spus-o singur, ca să-mi mai alin

suferinţa. Chipul tatei mi s-ar şterge din amintire, ca atîtea altele, şi, cînd aş întinde mîna, aş atinge doar golul.

Aş crede că am visat.

Arhiva aceea de familie, pe care am triat-o atunci, înainte de plecare, după propriile mele criterii – întemeiate, îmi dau seama astăzi am ascuns-o în fundul geamantanului împreună cu caietele mele de şcoală şi cu cărţile alese cu grijă: dintre caiete am luat doar două, cele cu compuneri, iar dintre cărţi Biblia şcolară, *Micul catehism*, manualul de horticultură pentru clasa a doua, *Mein zweites deutsches Buch* de doamna Luiza Haugeths Lamács, *Pelerinajul sufletelor copiilor*, scris de dr. Carolus Gigler, *censor diœcesanus,* pe baza unei culegeri de imnuri religioase. Mai era şi unul din romanele mele preferate din colecţia de cinci parale, *Căpitanul clopotului de argint*, şi, mai ales şi înainte de toate, adevăratul giuvaier al acestei arhive, *Mersul autobuzelor, trenurilor, vapoarelor şi avioanelor din Iugoslavia şi din străinătate*, din anul 1938, al cărui redactor-şef a fost tatăl meu (şi care îşi va găsi reafirmarea, uluitoarea metamorfoză şi înălţarea într-una din cărţile mele). L-am pus printre cărţile *mele,* ca pe-o moştenire preţioasă.

5

Printre puţinele documente ale copilăriei mele se află şi un carnet, verde ca o frunză şi cam tot atît de mare – azi e îngălbenit, ca şi frunza. Pe lîngă cele două agrafe metalice prinse de cotor, ca să ţină foile, a mai fost adăugată o a treia, care traversează carneţelul subţire de la o copertă la alta. Agrafa asta am pus-o eu, cu mîna mea, găurind paginile cu o andrea de-a mamei, fiindcă rupsesem una din

foi, iar perechea ei se desprinsese şi stătea să zboare, spre marea mea disperare. Cred că greşeala fatală a fost că, la sfatul mamei, trecusem în carnet, ca motiv al absenţei mele de la şcoală, ceva ce nu mi se părea îndeajuns de convingător, o boală, tuse măgărească, pojar sau ceva asemănător, cînd mie îmi plăcea umilinţa adevărului gol-goluţ (atitudine pe care, cel puţin în literatură, mi-am păstrat-o pînă în ziua de azi). După un fragment din regulamentul disciplinar sever, care în cuvinte măgulitoare invită profesorii şi părinţii la colaborare şi respect reciproc („Rugăm respectuos părinţii să-i primească pe profesori în vizită cu bunăvoinţă”), carnetul se termină cu un avertisment în virtutea căruia elevul e dator să-l păstreze curat pînă la sfîrşitul anului şcolar (de unde şi panica mea din pricina foii rupte) şi să arate observaţiile scrise, chiar în aceeaşi zi, „celor cărora li se adresează”. Pe pagina următoare erau semnăturile: la „numele mamei” – văduva lui Eduard Sám. La „numele tatălui” – o lungă linie vălurită: marea învolburată. Linia asta şi semnătura falsificată a mamei sînt opera surorii mele, Anna. Linia vălurită străbate întreaga foaie, ca apoi, către final, să urce şi să se frîngă. În această unică linie curbă, neliniştită şi zimţată, iar către final absolut neurastenică şi frîntă, se poate descifra traiectoria vieţii tatălui meu, pasul lui şovăitor şi căderea, horcăitul lui: cardiograma înnebunitoare, semnătura inimii sale!

6

Despre ce mai vorbesc paragrafele acestui carnet, rubricile lui goale, umplute cu cerneală invizibilă de imaginaţia băiatului? Pun întrebări simple despre viaţa

şcolarului, despre felul în care îşi petrece timpul la şcoală şi în afara şcolii: ce învaţă, cine îl învaţă, cînd are ore, ce limbi studiază? Acolo, în acele semne de interogaţie, în acele întrebări fără răspunsuri, a încolţit nostalgia faţă de cunoaştere, regretul amar, sămînţa visurilor tainice şi a ambiţiilor copilăreşti. În acele întrebări laconice *(Pian? Vioară?)* se află presentimentul unei lumi inaccesibile, necunoscute mie. Din acel carnet, din rubricile lui, asemenea unor uşi cu geamuri mate, se ivesc chipurile amabile ale învăţătorilor şi guvernantelor, saloanele luminoase şi tihna ceasurilor de după-amiază, cînd sună soneria şi în camera elevului intră o meditatoare palidă (de la 4 la 6) cu un *bonjour* delicat pe buze, odată cu ea în cameră se instalează presimţirea unei lumi încifrate încă, dar ale cărei chei tainice le ţine ea, sub limbă, ca pe un medalion, iar semnificaţia codului se dezvăluie încet. Puţin mai tîrziu (haideţi să visăm!) se aude iar soneria, mai vesel şi mai melodios, căci în faţa uşii se află domnul profesor de pian, iată-l trecîndu-şi peste claviatură degetele lungi şi albe, preludiul studiului răzbate din camera cu perdele lăsate a copilului. Iar după aceea? După aceea vine profesorul... nu, profesoara! Taliei sale subţiri i se potriveşte mai degrabă forma graţioasă a viorii, ea nu face bărbie dublă atunci cînd îşi sprijină capul melancolic pe instrument. (Nu, acum nu mai regret aşa ceva. A fost cu siguranţă mult mai frumos şi mai de folos – şi scriu acest cuvînt cu înfrigurare – să merg desculţ, în după-amiezile răcoroase de toamnă, prin baliga aburindă de vacă.) Avînd simţul adevărului şi crezînd în nobleţea suferinţei, am scris în carnetul acela, la rubrica „motivul absenţei”, *lipsa încălţămintei* (13 februarie 1944), iar pentru cinci, paisprezece şi douăzeci şi patru februarie – *viscol...*

7

Dar de ce căram după noi acele „pilote”, acele groaznice baloturi învelite în hîrtie groasă de împachetat şi legate cu sfoară? De ce le căram după noi peste tot, cînd mama se despărţise cu uşurinţă de lucruri mai valoroase (cum ar fi maşina ei Singer) decît de acele plăpumi tocite, umede şi pline de cocoloaşe, mirosind a mucegai şi din care curgea un puf fin, ce se lipea de păr şi haine, ca zloata murdară? Prin ţesătura subţiată a materialului ieşeau, pe lîngă fulgi, şi vîrfurile îndoite şi negre ale penelor de găină, ale căror fire erau lipite şi răsucite în jurul cotorului. Era limpede, după culoarea lor stinsă şi spălăcită, arămie şi neagră, că penele erau false, la fel ca şi pilotele cele false şi incomode, fiindcă, în afară de o cantitate neglijabilă de puf veritabil de la gîştele îndopate de Panonia, odinioară alb, acestea erau umplute cu penele tari şi netăiate ale găinilor peste care dădea vreo molimă. Fără îndoială, mama avea idee de înşelăciunea asta care se strecurase în visele şi în insomniile noastre, dar pentru ea acele plăpumi însemnau tot atît de mult, adică totul, cît pentru mine relicvele copilăriei: documentele tatei şi cărţile mele. Pentru ea acele plăpumi jerpelite erau simbolul copilăriei noastre şi al dragostei ei faţă de noi, amintirile acelor idilice ceasuri de seară cînd ne învelea, îndoind înăuntru aceste plăpumi pe atunci încă noi şi înfăţate în batist – la spate şi la picioare, bătîndu-le uşor cu palmele, ca pe un aluat nedospit, din care ni se vedeau doar capetele cîrlionţate şi vîrfurile roşii ale nasurilor...

Nu cred că mamei îi putea scăpa acest fapt teribil, de care atunci eu nu eram conştient: că acele plăpumi umplute cu false pene de gîscă nu erau decît urmarea,

poate ultimul capitol al acelei poveşti a rătăcirii, povestea lui Ahasverus, începută de tatăl meu, sau mai degrabă de străbunii lui, negustori de fulgi de gîscă, iviţi de undeva, din negurile îndepărtate ale istoriei – povara grea a moştenirii pe care, la rîndul nostru, o tîram după noi prosteşte şi statornic.

Băiatul şi cîinele

Cîinele care vorbeşte

M-am născut, după spusele mamei mele, dintr-o aventură necugetată care i-a adus şapte copii şi numai nenorociri. Doi dintre fraţii mei şi una dintre surori au murit imediat după naştere. Eu am deschis ochii în casa doamnei Albina Kniper, moaşa din sat, în anii războiului, la începutul toamnei. Mama şi doamna Albina s-au îngrijit grozav de mine, m-au hrănit şi m-au cocoloşit. Coşul meu era căptuşit cu cîrpe şi pene, precum cuibul unei păsări. Mama îmi dădea lecţii de viaţă: cum să dau din coadă, cum să-mi arăt caninii, cum să-mi curăţ urdoarea de la ochi şi cum să alung muştele sîcîitoare. Exersam între noi tacticile elementare de atac şi apărare. Era un joc frumos şi neprimejdios. Ne năpusteam unul la altul ca nişte dulăi de ţară, dar ne înveleam caninii în catifea, iar ghearele le ţineam în perniţe ca pumnalele în teacă.

Dar într-o zi am fost despărţit de mama şi atunci a început într-adevăr viaţa mea de cîine. (Acest „de cîine” nu are un sens peiorativ, nu mă plîng de viaţă. Vreau să spun, pur şi simplu: viaţa mea.)

Cînd domnul Berki (ăsta era numele viitorului meu stăpîn) i-a plătit doamnei Kniper, nu era încă hotărît pe care din noi avea să-l ia cu el, iar eu nu prea înţelegeam ce se petrecea cu noi şi în jurul nostru. Îmi amintesc doar că mama era foarte tristă şi că plîngea tot timpul. Ceva mai tîrziu am înţeles de ce nu s-a opus şi de ce nu a încercat nimic. De fapt a făcut totul spre binele meu. Cine ştie ce soartă aş fi avut dacă în ziua aia nu m-ar fi luat domnul Berki. Dintre noi patru, doar doi am mai rămas în viaţă. Eu

şi fratele meu. Pe el l-au vîndut unui vînător din alt sat. Iar cele două surori ale mele au avut o soartă tristă: doamna Kniper le-a legat cîte o piatră de gît şi le-a aruncat în vîltoarea rîului. Doamna Kniper era ea însăşi îndurerată şi ştiu că ar fi avut milă de ele dacă n-ar fi fost anii grei de război, măcar din pricina mamei. Pentru că doamna Kniper iubea animalele, chiar şi mîţele miorlăitoare, dar ce să-i faci, *à la guerre comme à la guerre*, cum ar fi zis acel mare iubitor de animale, La Fontaine. De-atîta durere mama şi-a pierdut minţile. Zile întregi n-a mai mîncat, doar a plîns şi a jelit, alerga prin curte şi prin sat, scotocind prin orice cotlon. Aşa că doamna Kniper i-a spus într-o zi:

— Lola (aşa se numea mama), a trebuit s-o fac! Iartă-mă, Lola, a trebuit!

Mama stătea în faţa ei, cu urechile ciulite, ca să audă bine tot ce-i spune doamna Kniper, şi o privea atît de trist, cu ochii plini de lacrimi, că pînă şi bătrîna doamnă Kniper a izbucnit în plîns.

— Nu, Lola, nu mă mai privi aşa. A trebuit s-o fac. Ştii şi singură cît de greu o scoatem la capăt.

Dar mama mea o privea mai departe pe doamna Kniper drept în ochi, înnebunită de durere.

— Nu, Lola, nu mă mai privi aşa, zicea doamna Kniper. I-am aruncat în rîu!

Atunci mama a înţeles că bănuielile ei se adevereau, s-a pus pe urlat şi a rupt-o la fugă către mal. Alerga, alerga urmînd curentul, scîncind ca un cîine sau mai degrabă, cu tot respectul, ca un om. Le-a găsit pe surorile mele în vad, unde era apă mică, în satul vecin, încurcate în stuf, cu o piatră de gît.

Mama mea s-a întors spre seară, doar ca să moară lîngă mine.

Stăteam pe veranda domnului Berki, noul meu stăpîn, şi

mă gîndeam la soartă, la nefericita mea mamă, la surorile şi la fraţii mei, la doamna Kniper, la viaţă, în general. Mă gîndeam şi scînceam, mai mult de tristeţe decît de frig.

Atunci a apărut un băiat care s-a apucat să mă mîngîie şi să mă încălzească încet cu mîinile, de parcă eram, zău aşa, o vrabie, nu un cîine. Apoi m-a privit atent şi a început să rîdă.

— Anna, Anna, a zis, vino să vezi ceva. Un vrăbioi!

— Ce caraghios e, a zis Anna şi m-a ciupit de obraz.

— Cîinele ăsta îmi aminteşte de cineva, a zis băiatul.

— Într-adevăr, a spus Anna, soră-sa, de cine îmi aminteşte?

— Şi ţie? a întrebat băiatul.

— Poţi să mori de rîs, a zis soră-sa.

— Pe bune, poţi să mori de rîs, a spus băiatul.

Mă ţinea cumva în palme, ca pe-o vrabie.

— Ştiu cu cine seamănă, a zis sora băiatului.

— Zi, Anna, cu cine, a strigat băiatul. Te rog, spune-mi. Te rog.

— Ghiceşte, a zis Anna. Haide, ghiceşte singur.

— Te rog, spune-mi, a zis băiatul. Nu pot să-mi dau seama. Ştiu doar că acest cîine... e aşa de caraghios, că îţi vine să mori de rîs.

— Cu o doamnă bătrînă, a spus Anna.

— Cu doamna Kniper, moaşa! a strigat băiatul.

— Să mori de rîs, nu alta, a zis soră-sa. E leit doamna Kniper!

Astfel că am început şi eu să bănuiesc că semănăm cu doamna Kniper, deşi, sincer vorbind, nu vedeam nici o asemănare. Poate doar tristeţea ne dădea acelaşi aer, fiindcă doamna Kniper era foarte nefericită din pricina a ceea ce făcuse, iar eu eram trist după ai mei. Însă în ceea ce priveşte asemănarea fizică, pot spune că eram portretul

viu al mamei mele. Aceiaşi ochi mari şi întunecaţi, vineţii ca prunele, aceleaşi urechi ascuţite, iar la vîrf un pic pleoştite. Poate doar statura s-o fi moştenit de la tata (necunoscut), pentru că mai tîrziu am devenit un cîine de talie mare, cu picioare lungi, iar mama mea, dacă îmi amintesc bine, nu avea aşa ceva. De la mama am moştenit culoarea blănii, galben-roşcat, cît şi majoritatea calităţilor: sensibilitate, supuşenie, răbdare, loialitate, devotament, nervozitate, precum şi o anume lene şi nechibzuinţă.

Un cîine ca mine nu are o poveste tulburătoare despre care să se poată vorbi mult. Am avut o tinereţe destul de fericită (bineînţeles, în afara despărţirii de familia mea), chiar dacă am trăit în vreme de război. Sau poate tocmai de aceea. Am să vă explic ce vreau să spun. Războiul îi desparte pe oameni, îi lipseşte de afecţiune, războiul bagă frica în ei, îi face neîncrezători. În astfel de condiţii, un cîine, un cîine credincios ca mine, înseamnă mult. Dacă nu eşti copil şi nici prea sensibil, îl poţi iubi fără deznădejde, fără să te temi că o să înnebuneşti, că o să mori de durere dacă ţi-l ia războiul, îl poţi iubi fără rezerve, poţi să i te destăinui fără teama că îţi va trăda secretele şi dorinţele ascunse. În vreme de război cîinelui îi e greu să supravieţuiască doar pînă îi dau colţii. (De aceea au pierit surorile mele, odihnească-se în pace!) Dar pentru un cîine matur, pentru un cîine puternic, războiul e o binecuvîntare. Atunci epidemiile lovesc cirezile, mor caii, iar soldaţii îşi îngroapă mîrţoagele doar atît cît să nu se iţească din pămînt. Oricum or să-i dezgroape cîinii şi ţiganii, îşi spun.

Pe cine mai poate interesa biografia mea, cînd n-am fost nici un faimos cîine de vînătoare (mai degrabă unul mediocru), nici un alergător de curse premiat, cînd nu numai că nu am origine nobilă sau pedigree, ci sînt, după toate aparenţele, un bastard, copil din flori, cînd nici nu

m-am distins pe cîmpul de luptă, nici nu mi s-a ridicat vreun monument în timpul vieţii şi nici n-am primit vreo medalie de la Crucea Roşie ori din altă parte? Sînt, deci, un cîine obişnuit, iar destinul meu e banal. Dar ceea ce, într-un fel, mă face să fiu diferit de alţii e capacitatea mea de-a vorbi. Iar către harul vorbirii m-a înălţat dragostea unui băiat, aş putea zice nefericita lui dragoste.

Într-o dimineaţă a apărut domnul Berki, noul meu stăpîn, şi a zis:

— Andi, îţi place cîinele ăsta?

— E splendid! a răspuns băiatul. (Îi plăcea să exagereze.) Cum o să-l cheme?

— Dingo, a zis domnul Berki.

— Dingo? a spus băiatul. Nu-mi place numele ăsta. Aş vrea ca domnul Berki să-mi explice ce înseamnă.

— E un cîine sălbatic australian, l-a lămurit domnul Berki.

— Ei, asta îmi place foarte mult, a zis atunci băiatul.

Deşi, oficial, stăpînul meu era domnul Berki, aparţineam totuşi, trup şi suflet, băiatului. Dintre toţi oamenii de pe pămînt, cu el mă înţelegeam şi mă potriveam cel mai bine. Lucrul ăsta se datora nu numai vîrstei lui, ci şi unor calităţi comune. Nu cred să mă înşel spunînd că semănăm în multe privinţe: lenea, neînfrînarea, devotamentul şi apoi dorinţa de aventură. Nu aş minţi spunînd că băiatul ăsta avea în el ceva cîinesc. În ceea ce priveşte simţul mirosului şi sensibilitatea sa ieşită din comun la orice fel de izuri şi parfumuri, sînt sigur că nu greşesc. Singurătatea şi tristeţea ne-au unit vieţile. Dorul de tatăl său şi regretul meu pentru familia pierdută au dat naştere între noi unei prietenii bazate pe afinitate. Cum am început să cresc repede şi să dobîndesc prestigiu printre dulăii din sat, ca un cîine înţelept şi instruit al unui mic

stăpîn înţelept, băiatul a ajuns să fie tot mai puţin însingurat, mai mîndru de mine şi mai îndrăzneţ. Fiindcă eu l-am eliberat de frica sa înnăscută de cîini (de care suferise şi tatăl lui) şi a devenit mai curajos, fiindcă ştia că are în mine un apărător sigur şi devotat. În schimb, el m-a învăţat diverse lucruri folositoare ce trezesc respectul. Am învăţat să aduc înapoi vacile care se îndepărtau de cireadă, să scormonesc în muşuroaiele de cîrtiţă (asta din pură plăcere, ca să mai treacă timpul), să alerg după iepuri, să descopăr vizuinile vulpilor şi cuiburile păsărilor de baltă, să vînez raţe sălbatice, broaşte, fluturi, şerpi. Chiar am învăţat să vorbesc cu micul meu stăpîn în ceasurile de singurătate! Îmi amintesc cum într-o zi, cînd am pierdut o vacă, pe Portocala, puţin a lipsit să ne luăm lumea în cap. Pe drum băiatul mi-a încredinţat o sarcină grea şi de mare responsabilitate. Trebuia să duc în sat nişte mesaje şi aveam impresia că sînt un porumbel călător, nu un cîine. De fiecare dată cînd dădeam de necaz, plănuiam să fugim în lume. Şi uite că n-am reuşit niciodată să ajungem mai departe de al treilea sat. Uneori băiatul îmi spunea poveşti ori mi le citea. Cred că nu exagerez spunînd că ştiam deja pe dinafară romanul acela, *Omul, calul, cîinele*, pe care băiatul îl povestise de-atîtea ori ciobanilor, adăugînd de fiecare dată cîte ceva de la el şi înfrumuseţîndu-l.

Nu, viaţa mea nu e un roman. E făcută din mici povestiri, dintr-o înşiruire de mici întîmplări, vesele şi triste, dar în toate aceste povestiri băiatul e mereu prezent, aşa cum şi eu sînt prezent în povestirile lui.

Observ că în ultima vreme băiatul e trist. Şi faţă de mine a devenit rece şi reţinut. Văd că se ascunde de mine. Dar cred că am înţeles despre ce e vorba şi m-a cuprins din nou vechea mea tristeţe de cîine. Băiatul se pregăteşte iarăşi să plece în lume. De data asta de-adevăratelea!

N-am nici o îndoială. Înţeleg şi de ce mă evită: vrea să-mi cadă mai uşor despărţirea. Însă din pricina acestei tristeţi subite m-am îmbolnăvit. Moţăi în pragul uşii băiatului, nu care cumva să fugă fără să-şi ia rămas-bun. Moţăi şi mă gîndesc la viaţa mea.

Simt că nu voi supravieţui acestei despărţiri.

A-uuu! A-uuu!

Scrisoare

Dragă domnule Berki, vă scriu această scrisoare de departe, ca să vă salut şi să vă întreb de sănătate. Încep treptat să mă obişnuiesc cu noii colegi de şcoală, dar toţi rîd de felul în care vorbesc. Încă visez noaptea că sînt acolo, la dumneavoastră, şi ieri-noapte mama m-a trezit, fiindcă plîngeam în somn. Mama zice că e din pricina dorului şi că o să-mi treacă în curînd.

Dragă domnule Berki, vă rog cît se poate de respectuos să nu rîdeţi de ceea ce o să vă scriu acum: astă-noapte am plîns cel mai mult din pricina cîinelui meu, Dingo. Anna rîde tot timpul de mine şi zice că sînt îndrăgostit de cîinele ăsta şi poate că e adevărat, dar eu cred că dumneavoastră o să mă înţelegeţi şi că n-o să rîdeţi de mine.

Acum o să vă povestesc cît de greu mi-a fost cînd am pornit-o la drum, cît m-a tulburat despărţirea aceasta. Vă amintiţi că înainte să plece căruţa am dispărut şi am venit în ultimul moment, că toţi m-au certat. O să vă spun unde am fost atunci. L-am dus pe Dingo pe malul Kerkăi, ca să-mi iau rămas-bun de la el. Apoi i-am legat zgarda de salcie, iar el nu s-a opus, a schelălăit doar. Voia să vină după mine şi mă ruga să-i dau drumul, dar eu i-am spus să rămînă, că aşa e viaţa, deşi ştiam că n-o să mai găsesc un

prieten mai bun ca el, nici printre cîini, nici printre oameni. Apoi i-am auzit pe ai mei strigîndu-mă şi am alergat să-mi iau rămas-bun de la toţi ai dumneavoastră. Vă mai amintiţi, toţi am plîns, şi mama, şi Anna, şi mama dumneavoastră, şi dumneavoastră. Ştiam că n-o să ne mai vedem niciodată. Apoi căruţa a pornit, iar eu am plîns tot timpul, mai să mi se frîngă inima. Îmi aminteam de toţi anii aceia pe care i-am petrecut acolo, de răposatul meu tată, care nu s-a mai întors niciodată, de dumneavoastră şi de mama dumneavoastră, de doamna Rigó, învăţătoarea, de Béla Hermann, Lacika Tóth, Julia Szabó şi de toţi ceilalţi. Pe drum n-am vrut să mă uit în urmă, ca să nu plîng în hohote văzînd pentru ultima oară satul, clopotul, Pădurea Grofului şi toate celelalte. Dar n-am rezistat. Şi închipuiţi-vă, domnule Berki, pe cine am văzut? După noi alerga Dingo, schelălăind din toate puterile, şi am izbucnit în plîns. L-am rugat pe unchiul Martin să-l alunge cu biciul şi să mîne caii mai iute, pentru că nu mai puteam îndura să-l aud. Dingo, vă puteţi imagina, era la capătul puterilor, fiindcă alergase după noi pînă la Csesztreg! făcuse spume la gură şi limba îi atîrna de-un cot. Am început să ţip, să urlu, iar unchiul Martin a trebuit să-l altoiască zdravăn cu biciul, silindu-l să se oprească sau mai curînd să se prăbuşească istovit în mijlocul drumului. Cînd a pornit trenul, mă uitam tot timpul pe geam şi plîngeam. Mi se părea că tot mai aud schelălăitul lui şi că îl văd încă alergînd după noi.

Iată, domnule Berki, am vrut să vă povestesc toate astea şi să vă rog să-mi scrieţi o scrisoare. Să-mi spuneţi cum îi merge lui Dingo. Şi v-aş mai ruga ceva, dacă n-o să rîdeţi de mine, să-i citiţi scrisoarea şi să-i spuneţi că nu eu sînt de vină fiindcă nu l-am putut lua cu mine şi că n-o să-l uit niciodată. Spuneţi-i că-ntr-o bună zi, cînd o să devin

poet, o să scriu o poezie ori o poveste despre el. Iar în povestea asta cîinele o să vorbească. Şi o să se numească, evident, Dingo. Vă rog, deci, domnule Berki, să faceţi asta pentru mine, el o să înţeleagă totul, numai, atunci cînd îi vorbiţi, să-l priviţi drept în ochi şi să-i repetaţi numele meu. Să-i spuneţi: „Andi, Andi. Andi te salută”. Să-i vorbiţi rar, ca unui copil. Veţi vedea că o să vă înţeleagă. O să înceapă să schelălăie cînd o să-i pomeniţi numele meu. Şi asta o să însemne că a înţeles totul.

La sfîrşit vă mai rog să aveţi grijă de el şi să-i cumpăraţi o cină bună de banii ăştia pe care vi-i trimit. Cel mai mult îi place carnea de cal (cu oase), pe care cu siguranţă o puteţi cumpăra din Baksa, de la domnul Fejes, măcelarul. De asemenea, vă rog, dragă domnule Berki, ca în scrisoarea dumneavoastră către mama să nu pomeniţi de banii ăştia (sînt economiile mele), fiindcă Anna o să rîdă de mine. De aceea, cel mai bine e să-mi scrieţi personal, aşa cum v-am rugat. Asta e tot, pentru moment.

Dumneavoastră şi mamei dumneavoastră, cît şi doamnei Rigă şi tuturor prietenilor mei, îndeosebi lui Béla Hermann, Laci Tóth şi Juliei Szabó, precum şi celorlalţi, calde salutări de la cel care-şi aminteşte cu bucurie de ei.

Bietul dumneavoastră
Andréas Sám, elev

Răspuns

Dragul meu Andi, mă bucur că îţi merge bine şi că eşti şi un elev silitor, după cîte îmi scrie mama ta. Din scrisoarea ta îmi dau seama că faci în continuare compuneri la fel de bune şi că ai un scris mai frumos. Cred

că într-o bună zi vei deveni poet, iar judecînd după răposatul tău tată, vouă, celor din familia Sám, nu vă lipseşte fantezia. În ceea ce priveşte rugămintea ta, dragul meu poet, pot să-ţi spun doar că ţi-aş fi îndeplinit-o cu mare plăcere, dacă nu s-ar fi întîmplat un lucru care ştiu sigur că o să te îndurereze nespus.

În ziua în care aţi pornit la drum, Dingo s-a întors obosit şi bătut măr, şi-a schelălăit şi-a urlat multă vreme. Toată ziua n-a vrut să se atingă de mîncare, chit că l-am momit chiar cu ficat, a băut doar multă apă, cu lăcomie.

A doua zi l-am găsit mort în faţa uşii.

Dragul meu A.S., nu fi trist din pricina asta. În viaţă sînt nenorociri şi mai mari – o să-ţi dai seama cînd o să creşti. Pot doar să-ţi spun că şi mie mi-a părut rău, a fost un cîine într-adevăr minunat, chiar şi mama a plîns. Desigur, ai să treci şi peste asta şi într-o bună zi ai să uiţi. Din banii pe care ţi-i trimit înapoi (cu dobîndă), cumpără-ţi un stilou şi încearcă să scrii despre această întîmplare o compunere, în versuri sau în proză, şi trimite-mi-o şi mie. Dacă o să fie bună, o să i-o arăt şi doamnei Rigó, învăţătoarea ta, care în mod sigur se va bucura mult. Dacă o să-i placă, s-ar putea să o publice în *Păstorul cel Bun.*

Prietenii tăi te salută.

Fii băiat cuminte şi nu mai fi trist.

Bătrînul tău Berki

Harpa eoliană

Harpa este un instrument care, mai mult decît oricare altul, ilustrează formula medievală a frumosului *(perfectio prima)* şi a utilului *(perfectio secunda*); să fie plăcută ochiului, aşadar alcătuită după regulile armoniei formale, dar, mai presus de toate, să fie pe potriva utilităţii ei: să scoată, adică, un sunet plăcut.

La nouă ani am avut o harpă. Era alcătuită dintr-un stîlp electric din lemn şi din douăsprezece fire prinse în nişte izolatori de porţelan care aduceau cu un serviciu de ceai desperecheat. (Unul dintre aceştia fusese ciobit de praştia mea, înainte să fi descoperit, în ansamblul instrumentului meu eolian, funcţia muzicală a respectivului serviciu de porţelan chinezesc.)

Odată descris sistemul de acordaj, pot trece la celelalte părţi.

Pentru a obţine, aşadar, o harpă eoliană este nevoie (pe lîngă mai sus-pomenitele butoane de porţelan pentru acordarea coardelor) de cel puţin doi stîlpi de înaltă tensiune din trunchiuri obişnuite de brad, gudronate. Distanţa ideală dintre trunchiuri este de cincizeci de metri. Lemnul trebuie să fi fost expus îndelung (măcar cinci-zece ani) la acţiunea succesivă a ploii, gerului şi caniculei, astfel încît, în urma acestor schimbări bruşte de temperatură (de la 36 la –22° C), să sfîrşească prin a crăpa pe lungime. Şi lemnul crapă, asemenea unei inimi îndurerate, cînd înţelege că a încetat în mod definitiv şi iremediabil să mai fie un trunchi de copac, un brad tînăr, şi a devenit, în mod definitiv şi iremediabil, un stîlp electric.

Iar atunci, cînd trunchiul rănit, crăpat înţelege că este pe vecie îngropat în pămînt pînă la genunchi şi chiar mai

mult, fără scăpare, nu-i mai rămîne altceva de făcut decît să privească în depărtare, înspre pădurea care-i face semne cu capul.

Şi să realizeze că prietenii lui cei mai apropiaţi, prietenii şi camarazii lui, sînt ceilalţi doi stîlpi aflaţi de-a stînga şi de-a dreapta, la vreo cincizeci de metri depărtare, la fel de îndureraţi ca şi el şi îngropaţi pînă la genunchi în pămîntul negru.

Aşadar, cînd stîlpii sînt legaţi între ei prin fire electrice şi le creşte la capete, în locul ramurilor verzi, acel serviciu de ceai din porţelan chinezesc (şase ceşcuţe răsturnate din care nu pot bea nici măcar păsărelele), atunci încep să vibreze, atunci strunele încep să cînte. Trebuie doar să-ţi lipeşti urechea de stîlp; numai că acum nu mai e deloc un stîlp, acum e o harpă.

Unii cititori neavizaţi (care nu şi-au lipit niciodată urechea de un stîlp de înaltă tensiune) or să creadă poate că e nevoie de vînt. Nici gînd. Vremea ideală pentru o astfel de harpă e o zi fierbinte de iulie, o zi caniculară, cînd aerul vibrează de căldură, născînd miraje; cînd trunchiul e atît de uscat, că sună a gol.

Era să uit: locul ideal pentru amplasarea unei asemenea harpe este marginea unui drum uitat de lume. Cel despre care vă povestesc eu urma vechea cale a poştei, construită încă pe vremea cînd Panonia era ocupată de romani. Datorită acestui fapt, consola harpei, asemenea unei antene, capta chiar sunete de altădată, melodiile răzbăteau pînă aici din trecut şi din viitor.

Un set de coarde acoperea o întreagă octavă în gamă minoră şi, trecînd prin dominantă, aluneca uşor spre gama majoră.

Atît despre instrumentul în sine.

Acum trebuie doar să te întorci şi să te asiguri că nu

trece nimeni pe Drumul Crăiesc, că nu e nimeni în lanul de grîu, nimeni în şanţ, nimeni la orizont. În cazul în care se iveşte vreo căruţă încărcată cu fîn, lucernă sau secară, ascunde-te iute în canalul de scurgere care trece pe sub drum şi aşteaptă pînă se îndepărtează căruţa.

Ai înţeles: trebuie să fii cu desăvîrşire singur. N-are rost să stîrneşti gurile rele, care vor spune că eşti la fel de nebun ca taică-tău sau se vor întreba de ce-ţi tot rezemi capul de stîlpul de înaltă tensiune. Unii s-ar putea gîndi că trebuie să fii prost ca noaptea ca să-ţi închipui că în stîlpul acela electric uscat şi crăpat roiesc albinele şi să te lăcomeşti la miere; alţii ar putea presupune că pîndeşti sosirea avioanelor Aliaţilor, ca să dai de ştire mai ştiu eu cui; iar alţii, în sfîrşit, s-ar putea lăsa purtaţi de fantezie atît de departe, încît să creadă că primeşti mesaje secrete din eter.

De aceea (printre altele) e mai bine să te încredinţezi că nu trece nimeni pe Drumul Crăiesc, că nu e nimeni în lanul de grîu, nimeni în şanţ, nimeni la orizont.

Recunosc, dacă un neiniţiat într-ale muzicii şi-ar lipi urechea de stîlp, ar putea într-adevăr să creadă că aude vibraţia îndepărtată a avioanelor şi atunci ar şterge-o imediat să se ascundă în şanţ; sau ar fugi ca un nebun să dea de veste în sat că se apropie o escadrilă de bombardiere. Dar asta este doar o primă impresie (greşită); nu e decît un acompaniament de başi în care auzul copilului recunoaşte *sunetul vremii*; căci din adîncul vremurilor şi al istoriei răzbat pînă aici sunete venite parcă de pe quasari, de pe îndepărtatele stele. (Mirosul de smoală topită e doar un stimulent, ca atunci cînd în temple se aprind ierburi înmiresmate, lemn de santal şi tămîie.)

Şi iată, iată ce-i cîntă harpa la ureche pe cînd ascultă cu ochii închişi: că în curînd va înceta să mai slugărească la

domnul Molnár; că tatăl lui nu se va mai întoarce niciodată; că va părăsi cocioaba podită cu pământ; că va pleca în sfîrşit la bunicul lui din Muntenegru; că va avea cărţi noi; că va avea o mie cinci sute de creioane, două sute de stilouri, cinci mii de cărţi; că mama lui va muri curînd; că va întîlni o fată pe care o va iubi de-a pururi; că va călători; că va vedea marea şi multe alte oraşe; că, întorcîndu-se în istoria îndepărtată şi în vremurile biblice, îşi va cerceta originile tulburi; că va scrie o povestire despre o harpă eoliană făcută dintr-un stîlp şi nişte fire electrice.[1]

1 Deşi scrisă după vreo cincisprezece ani de la apariţia cărţii intitulate *Suferinţe timpurii*, povestirea „Harpa eoliană” aparţine, tematic, aceluiaşi ciclu. Acesta este motivul pentru care, la publicarea volumului respectiv din *Opere complete*, am adăugat-o la finalul celorlalte povestiri, ca pe un fel de epilog liric (n.a., iulie 1983).